

г) одна темно-синяя непрозрачная бусина винтообразной формы (обнаружена в Страгнай).

3. Многогранные бусины (31 экз. из 11 местонахождений) — непрозрачные темно-синие, зеленые, желтые и фиолетовые (рис. 1:32, 33). Датируются VIII—XII вв. В некоторых местах (Гальвичай) продолжали бытовать до XV—XVI вв.

II. Разноцветные бусины (около 200 экз.) изготовлены из непрозрачного или прозрачного стекла, поверхность их покрыта разными узорами: петельками, спиральками, глазками и т. д. По форме почти все одинаковые: шаровидные или зонные, реже — цилиндрические. На основании орнамента разноцветные бусины можно разделить на три типа: а) гладкие с рельефной спирально-волнистой инкрустацией (около 180 экз.) (рис. 1:45—46, 52—53). Диаметр их от 0,8 до 2 см. Почти все бусины этой группы черного цвета, непрозрачные. Инкрустация волнистой спиралью от одного до другого отверстия белого (Каукай, Паланга, Лайвчяй), желтого (Паулайчяй, Лаздининкай), реже зеленого (Никелай) и даже фиолетового (Паланга) цветов. Датируются VIII—IX вв. н. э.; б) гладкие бусины из полупрозрачного стекла со врезанным зигзагом (7 экз.) (рис. 1:55, 57). Форма зонная и цилиндрическая, диаметр — 1—1,4 см, высота — 1,1—2,4 см. Украшены зеленой, красной, желтой и синей инкрустацией; в) глазчатые бусины (70 экз.) черного, темно-синего, красного, зеленого цветов с многоцветной инкрустацией. На корпусе — три глазка, окруженных петелькой (рис. 1:43, 48—51, 54). Иногда глазки обрамлены речничками, вправлены в выемку в корпусе бусины и гладко заполированы. Орнамент выполнен стеклом в 2—4 краски (зеленой, белой, красной, голубой). Диаметр некоторых бусин — 0,3—0,6 см, других — 0,8—1,5 см. Датируются VIII—IX вв.

Найденные на территории Литвы бусины, судя по обнаруженному вместе с ними погребальному инвентарю, можно отнести к трем хронологическим этапам: VIII—IX вв. — бисер

и разноцветные; IX—X — позолоченные и посеребренные и ребристые; X—XII и даже XIII вв. — зонные, бочонкообразные, лимонные, битрапецеидальные, часть ребристых и многогранные.

Стеклянные бусы в Литве употреблялись главным образом в качестве украшения, так как почти все они обнаружены в женских погребениях (здесь найдены целые ожерелья и отдельные экземпляры). Реже они встречаются в мужских захоронениях. Следует отметить, что бусы найдены лишь в богатых погребениях.

Основная масса стеклянных бусин концентрируется в северо-западной части Литвы, особенно много их около моря. В некоторых памятниках их обнаружено особенно много, например, в Страгнай — 700, в Паланге, где в 47 из 374 исследованных погребений обнаружены бусы — 1500 экз. Вторая область выделяется в дельте Нямунаса близ Шилуте (400 экз.). Третья область — Центральная Жемайтис, где бусины обнаружены почти в каждом исследованном могильнике, но в небольшом количестве — по 2—4 экз. (рис. 2). Аналогично положение и в Северной Литве, где в четырех местах найдено 20 экземпляров. Бусы обнаружены и в Восточной, Центральной и Южной Литве.

Топография находок стеклянных бус позволяет констатировать, что области их распространения (VIII—X вв.) связаны с крупнейшими торговыми магистралями и торговыми центрами, большая часть бус привезена из других стран. Бусы, относимые к VIII—X вв. (многоцветные, посеребренные, лимонные), поступили с Ближнего Востока и из Византии, некоторые могли попасть и из Западной Европы. Остальные бусы близки русским изделиям, поэтому можно полагать, что они привезены из Древней Руси. Бусины некоторых типов, например, темно-синие ребристые, по всей вероятности, местного производства. В Литве они обнаружены в погребениях, относящихся к IX в.

LIETUVOS II—V a. PLOKŠTINIŲ KAPINŲ ŽMONĖS (ANTROPOLOGINĖ APYBRAIŽA)

G. CESNYS

I tūkstantmečio pirmosios pusės Lietuvos gyventojai mirusiuosius laidojo dvejopai — pilkapiuose ir plokštiniuose kapinyuose, kurių pagal kapo konstrukciją ir įkapes skiriami keli tipai. Laidoseną neabejotinai reikia laikyti vienu kon-

servatyviausių papročių, atspindinčių tam tikros genties tikėjimus, pažiūras į pomirtinį gyvenimą. Ji kito, keičiantis ūkiui, socialiniams santykiams ir ideologijai, tačiau nepaskutinį vaidmenį jos raidoje galėjo vaidinti izoliacijos ir mišrijos

reiškiniai, būdingi žmonių populiacijoms ir lemiamą jų populiacijų antropologinę struktūrą. Nebūtinai izoliaciją (geografinę, etninę, kultūrinę ar religinę) turėjo lydėti naujos laidosenos atsiradimas, ir, atvirkščiai, populiacijų maišymasis (metizacija) nebūtinai turėjo niveliuoti papročius, o tarp jų — ir laidoseną. Vis dėlto dvejoja laidosena Lietuvoje I tūkstantmečio pradžioje verčia atsakyti į klausimą, ar tai nebuvo skirtingų etninių komponentų egzistavimo padarinys. Į šį klausimą galima atsakyti tik ištyrus tuos laidojimo paminklus palikusius žmonių materialinės ir dvasinės kultūros raidą bei jų biologinę istoriją. Todėl metodiškai teisinga panašinti pastaruosiu metu vis gausėjančią I tūkstantmečio Lietuvos antropologinę medžiagą būtent laidosenos aspektu.

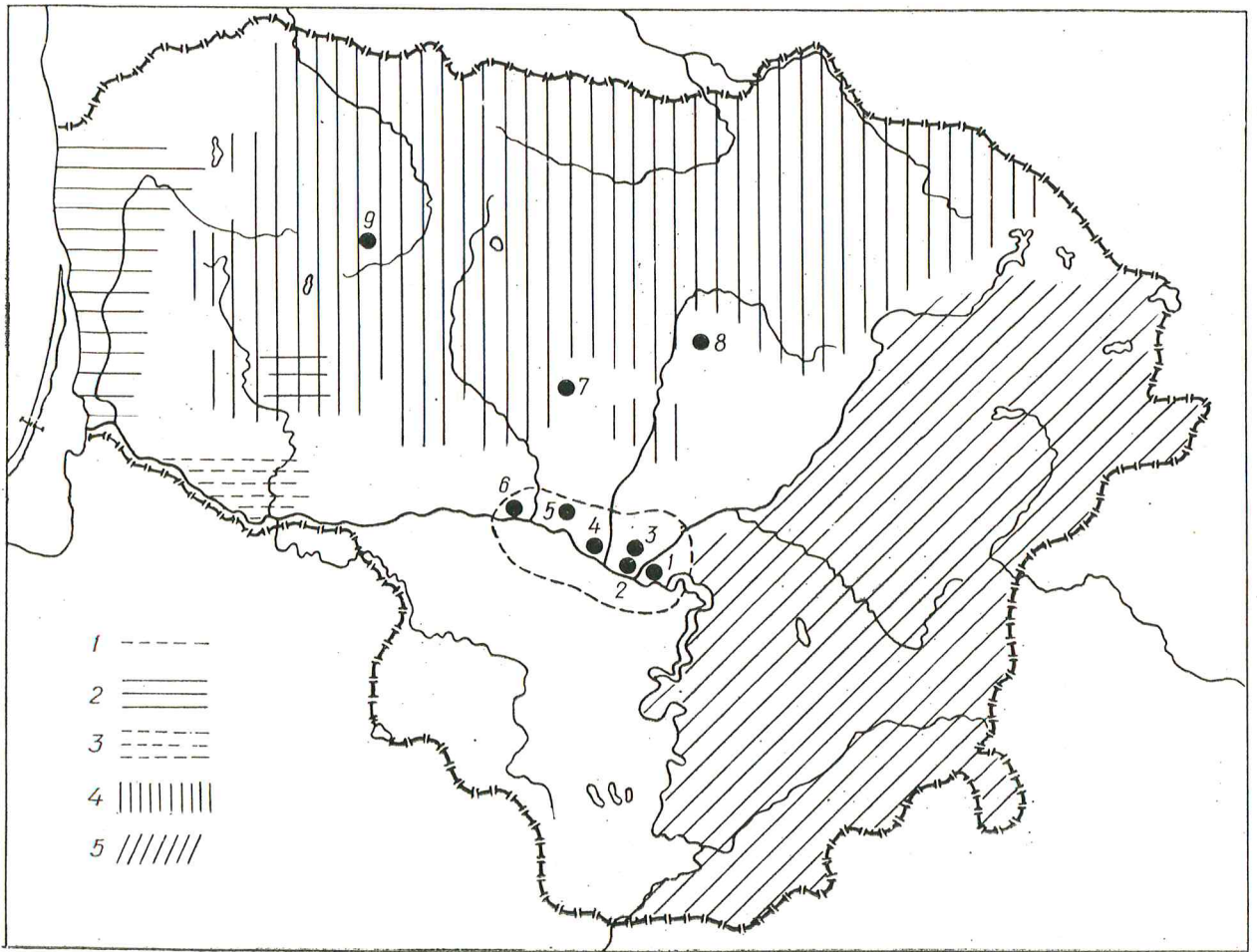
Iki šiol daugiausia kaulinės medžiagos turėjome iš centrinės Lietuvos I tūkstantmečio pirmosios pusės plokštinių kapinynų kultūrinės srities, o ji kelia ne vieną įdomią archeologijos ir antropologijos problemą. Ne visai aiškios šios srities šiaurinė ir vakarinė ribos. Galimas daiktas, ji plytėjo gerokai į šiaurę palei Nevėžį nuo Nemuno ir Neries santakos (LAA, t. 3, p. 11). Antropologijos požiūriu žmonės, palikę šiuos laidojimo paminklus, siek tiek skyrėsi nuo kitų baltų genčių. Latvių antropologė R. Denisova (Денисова Р. Я., 1975, c. 180—183), apžvelgdama I tūkstantmečio ir II pradžios baltų antropologinę medžiagą, nurodo, kad Eigulių, Veršvų ir Sargėnų žmonės, išsiskiriantys siauroku, ryškiai profiliuotu veidu ir žemomis akiduobėmis, neturi analogijų kitose vienalaikėse baltų gentyse ir galbūt kilmės ryšiais susiję su labiau į pietus gyvenusiais žmonėmis. Autorė mano buvus ryšių tarp aukštaičių, kaip ji ne visai pamatuotai vadina Nemuno ir Neries santakos žmones¹, ir kai kurių Černiachovo kultūros grupių, bet vis dėlto šį klausimą palieka neišspręstą.

Pastaruosiu metu sukaupta daugiau II—V a. osteologinės medžiagos iš pačios centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūrinės srities, iš jos pakraščių bei plokštinių kapinynų, apie IV a. atsiradusių buvusioje pilkapių kultūros srityje. Tai leidžia dar kartą paliesti masyvaus dolichokraninio siauraveidžio antropologinio tipo Lietuvos centre problemą, patikrinti jo išimtinumą, patikslinti arealą, peržvelgti galimas to tipo variacijas, kad ateityje būtų galima nušviesti jo kilmę ir likimą, o tai, be abejo, svarbu kompleksiškai sprendžiant lietuvių etnogenezės klausimus. Toks yra šio straipsnio tikslas.

Didžiąją darbe nagrinėjamos medžiagos dalį sudaro jau žinomos kaukolės iš Eigulių, Veršvų ir Sargėnų (1 lent., pav. 1). Kelias kaukoles (3♂ ir 4♀) iš Eigulių buvo aprašę J. Zilinskas ir R. Masalskis (1937). Po Antrojo pasaulinio karo tarybiniai antropologai K. Mark ir G. Debecas ištyrė aprašytas kaukoles pagal platesnę programą, apimančią veido profiliuotės kampus, kurie ypač svarbūs europidams ir mongolidams skirti. J. Zilinsko ir R. Masalskio matmenų jie nekeitė, išskyrus veido viršaus aukštį (n-pr), kurį kauniškiai antropologai, atrodo, matavo ne iki apatinio, bet iki priekinio *prosthion* taško. K. Mark ir G. Debecas ištyrė visas Eigulių, Veršvų ir Sargėnų kaukoles ir sudarė gana reprezentatyvią seriją. Jų duomenis savo studijoje analizavo ir R. Denisova (Денисова Р. Я., 1975), sprendama senųjų baltų antropologijos klausimus. K. Mark kolegiškai perdavė šių eilučių autoriui Eigulių, Veršvų ir Sargėnų tyrimų medžiagą², tad 1978 m. iš naujo tiriant šiuose paminkluose iškastas kaukoles pagal dar platesnę kranimetrinių ir nemetrinių (diskrečiai varijuojančių) kaukolės požymių programą, K. Mark ir G. Debecas matmenys palikti nekeisti, juoba kad ne visas judviejų aprašytas kaukoles pavyko rasti Kauno medicinos instituto Anatomijos muziejuje (dalis buvo žuvusi). Antai iš 65 Eigulių kaukolių iš naujo pavyko ištirti tik 35, iš 19 Veršvų — 13, iš 4 Sargėnų kaukolių — 3. Antra vertus, peržiūrėjus Anatomijos muziejaus kranioliginį rinkinį, pavyko surasti vyro kaukolę iš Eigulių ir moters kaukolę iš Veršvų, o Kauno valstybinio istorijos muziejaus ekspozicijoje — dar vieną moters kaukolę iš Veršvų. Jų nebuvo matę K. Mark ir G. Debecas. Pagaliau visą trijų kapinynų kranioliginę medžiagą teko iš esmės pertvarkyti. Dvi kaukolės, kurias ankstesni tyrinėtojai laikė vyrų (inv. Nr. 5619 ir 1242), priskirtos prie moterų, nes moterų morfologinių požymių buvo daugiau negu vyrų. 1980 m. Kauno kūno kultūros instituto darbuotoja J. Dobrovolskaitė-Tiknienė atidavė šių eilučių autoriui Vytauto Didžiojo universiteto Anatomijos instituto buvusio bendradarbio R. Masalskio rankraštį, kuriame yra maždaug 1939—1942 m. jo išmatuotų kaukolių iš Eigulių, Veršvų ir Sargėnų inventoriaus numeriai bei individualūs matmenys. Peržiūrėjus rankraštį, paaiškėjo, kad po karo K. Mark ir G. Debecas daug kaukolių jau nerado. Iš R. Masalskio rankraščio papildomai paėmėme 29 kaukolių (11♂ ir 18♀) iš Veršvų, 9 (6♂ ir 3♀) — iš Sargėnų ir 3 (3♂) — iš Eigulių individualius matmenis. Be to, pasirodė,

¹ A. Tautavičiaus nuomone (Тautавичюс А. 3., 1977, c. 48), sritis, kurias galima sieti su istoriniuose šaltiniuose paminėtais Lietuvos genčių pavadinimais, išsiskyrė tik I tūkstantmečio viduryje, todėl centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų žmones tiksliau vadinti proaukštaičiais.

² Reiškiu gilią padėką Estijos TSR MA Istorijos instituto archeologijos sektoriaus vyr. mokslinei bendradarbei K. Mark, perdavusiai mano dispozicijon kranimetrinio tyrimo blankus.

1 pav. Nagrinėjami kapinynai I–IV a. kultūrinių sričių fone. Kultūrinės sritys: 1 – centrinės Lietuvos kapinynų, 2 – kapų su akmenų vainikais, 3 – Nemuno deltos kapinynų, 4 – pilkapių, 5 – brūkšniuotosios keramikos. Kapinynai: 1 – Eiguliai, 2 – Veršvai, 3 – Sargėnai, 4 – Seredžius, 5 – Lauksvydai, 6 – Veliuona, 7 – Vaitiekūnai, 8 – Upytė, 9 – Maudžiorai

kad K. Mark ir G. Debecas daugelį kaukolių nepagrįstai priskyrė Eigulių kapinynui. Pagal R. Masalskio rankraštį patikrinus inventoriaus numerius, 23 kaukoles (11 ♂ ir 12 ♀) teko iš Eigulių serijos perkelti į Veršvų ir 10 (6 ♂ ir 4 ♀) – į Sargėnų seriją. Taigi šiame darbe nagrinėjama Eigulių, Veršvų ir Sargėnų kraniologinė medžiaga nuo anksčiau skelbtos iš esmės skiriasi didesniu bendru kaukolių skaičiumi ir atskirų serijų dydžiu.

T. Daugirdo dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą Lauksvyduose iškastas kaukoles buvo aprašęs J. Talko-Hrincevičius (J. Talko-Hryncewicz, 1919). Turint galvoje galimus lyties diagnostikos netikslumus ir matavimo metodikos skirtumus jo laikais, J. Talko-Hrincevičiaus publikuotus duomenis reikėjo kruopščiai peržiūrėti prieš įjungiant į mūsų antropologijos mokslinę apyvertą. Antai moters iš kapo Nr. 2 kaukolė atrodo neįtikėtina mažų matmenų: veido plotis

101 mm (?!), smegeninės pamato ilgis 76 mm, akiduobės plotis 33 mm, nosies aukštis 38 mm. Tai leidžia įtarti čia buvus vaiko kaukolę ir išmesti ją iš serijos, nes ji labai iškreiptų aritmetinius vidurkius. Antra, neaišku, ar akiduobės plotį autorius matavo nuo *dacryon* ar nuo *maxillofrontale* taško, o tie du matmenys skiriasi, todėl akiduobės pločio iš J. Talko-Hrincevičiaus publikacijos iš viso atsakyta. Prie jo aprašytų 4 vyrų ir 1 moters kaukolių prijungėme 2 vyrų kaukolių fragmentus, gerai išlikusias 3 moterų ir 4 vaikų kaukoles, kurias 1978 m. Lauksvyduose iškasė archeologas E. Jovaiša.

Iš Seredžiaus turime 8 kaukoles – 7 iš J. Puzino kasinėjimų (5 kaukolių matmenys paimti iš R. Masalskio rankraščio) ir 1 – iš M. Michelberto kasinėjimų (VVU, AHE, inv. Nr. 595). Pastarasis archeologas pateikė ir Veliunos kapinyno osteologinius radinius. Viską sudėję į krūvą, turime 156 kaukoles neabejotinai iš cent-

rinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūrinės srities, be to, iš skirtingų jos vietų. O tai jau šis tas.

Į šiaurę nuo šios srities (pav. 1), ne visai aiškioje, gal mišrios kultūros teritorijoje, iš pietų prisišliejančioje prie I—IV a. pilkapių kultūrinės srities, yra 2 laidojimo paminklai, davę šiek tiek osteologinės medžiagos. Tai Upytė ir Vaitiekūnai. Negalima tvirtai pasakyti, ar tai plokštiniai kapinynai ar suardyti pilkapynai³. Vienaip ar kitaip, būdami paribio zonoje ir to paties laikotarpio su centrinės Lietuvos kapinynais, antropologiniu atžvilgiu yra labai įdomūs ir svarbūs. Todėl šiame darbe pravartu atskirai juos panagrinėti, paieškoti galimų sąsajų su kitais sinchroniniais paminklais, viliantis, kad tai padės ir archeologinei jų interpretacijai. Iš 9 vyrų kaukolių, iškastų Upytėje ir anksčiau išmatuotų K. Mark⁴, Kauno medicinos instituto Anatomijos muziejuje pavyko rasti ir pagal plačią programą permatuoti 8 kaukoles, iš 4 moterų — 3. Be to, radome dar 2 vaikų kaukoles (1 lent.), kurių tyrimo duomenis įtraukėme į nemetrinių požymių statistiką. Upytės seriją papildė 7 vyrų, 4 moterų ir 4 vaikų kaukolės, kurias 1977—1978 m. archeologas A. Varnas iškasė Vaitiekūnuose. Taigi iš I—IV a. pilkapių kultūros paribio turime 30 kaukolių kolekciją.

Nepaprastai įdomios medžiagos gauta iš ankstyviausio dabartinės Žemaitijos plokštinio kapinyno — Maudžiory, tik gailla, kad ji prastai išlikusi: buvo įmanoma aprašyti vos 4 suaugusių žmonių kaukoles. Vis dėlto ji papildė I tūkstantmečio žmonių, palikusių Lietuvoje plokštinius kapinynus, antropologinį paveikslą, kuriam nupiešti šiame darbe ištirta iš viso 190 kaukolių.

Kraniometrijai ir osteometrijai naudota R. Martino metodika (Martin R., Saller K., 1957—1959). Medžiaga apdorota įprastiniais variacinės statistikos metodais Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto skaičiavimo centre. Metrinių požymių aritmetinių vidurkių skirtumo patikimumas nustatytas Fišerio kriterijumi, vidutinių kvadratinų nukrypimų dydis vertintas iš jų kvadratų santykio su standartinių kvadratinų nukrypimų kvadratais⁵. Tarpgrupinė va-

riacija tirta vieno faktoriaus dispersine analize, naudojant faktorinės ir atsitiktinės dispersijos santykį, o jo patikimumą vertinant Fišerio kriterijumi⁶. Apibendrintam atstumui tarp serijų pagal metrinius požymius apskaičiuoti pritaikyta Penrouzo koeficiento Knusmano modifikacija⁷. Nemetriniai (diskrečiai varijuojantys, arba epigenetiniai) kaukolės požymiai tirti anksčiau mūsų naudota metodika, kuri smulkiau nušviesta atskirame darbe (Cesnys G., 1977). Visus nurodytus skaičiavimus atliko šio darbo autorius.

Centrinės Lietuvos II—V a. plokštinių kapinynų kraniologinė medžiaga iš atskirų vietų (2—5 lent.) yra maždaug vienoda. Šiokius tokius ryškesnius serijų skirtumus galima laikyti atsitiktiniais dėl labai mažo kai kurių serijų kaukolių skaičiaus. Labiausiai įvairuoja mažiausios serijos — Lauksvydai, Seredžius ir Veliuona. Neįtikėtinais didelis atrodo Lauksvydų ir vyrų, ir moterų veido viršaus aukštis. Ar tai morfologinė lauksvydiškių ypatybė, ar J. Talko-Hrinčevičiaus metodikos savitumas, pasakyti sunku. Antai mūsų ištirta vyro iš Lauksvydų kaukolėje buvo apgadintas *prosthion* taškas, tad šis matmuo neimtas. J. Talko-Hrinčevičiaus tirtos moters kaukolės veido viršaus aukštis labai didelis — 71 mm, o mūsų naujos medžiagos vienos moters jis netgi didesnis (72 mm), kitos — toks, kaip Eigulių (66 mm), o judviejų vidurkis iš-eitų vis tiek didokas (69 mm). Jeigu tai morfologinė veido ypatybė, tai pagal ją Lauksvydų kaukolės būtų artimiausios Veliuonos kaukolėms, ir tai bylotų apie veido aukštėjimo tendenciją arealo vakaruose.

Norint sumažinti atsitiktinumų pavojų, serijos jungtos geografiniu principu. Pirmiausia sulieta į krūvą Sargėnų, Veršvų ir Eigulių medžiaga (2 ir 3 lent.), nes kaukolės yra beveik tapачios — nė vieno požymio vidurkių skirtumas nėra patikimas. Be to, kapinynai yra visi greta — abipus Neries deltos per keletą kilometrų vienas nuo kito. Taip gautos centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūros srities rytinės dalies jungtinės serijos yra gana vienalytės: tik moterų nosies rodiklio vidutinis kvadratinis nukrypimas patikimai per didelis, o šiaip daugumos kitų požymių jie nesiekia standartinių nukrypimų apatinės ribos. Vakarinės šio kultūrinio arealo dalies jungtinės serijos gautos suliejus Lauksvydų, Veliuonos ir Seredžiaus medžiagą (4 ir 5 lent.). Jos išėjo taip pat vienalytės: daugumos požymių vidutiniai kvadratiniai nukrypimai yra per maži, ir tik vyrų veido viršaus rodiklio patikimai per didelis.

³ „Lietuvos TSR archeologijos atlaso“ t. 3 žemėlapyje Nr. 1 Upytė ir Vaitiekūnai žymimi kaip neaiškūs laidojimo paminklai. Žemėlapyje Nr. 8 Vaitiekūnai pažymėti kaip žemaičių plokštinis kapinynas, abiejuose paminkluose (p. 116 ir p. 118) rasta akmenų vainikų liekanų.

⁴ K. Mark perdavė naudotis ir Upytės serijos kraniometrinius blankus.

⁵ Aritmetinio vidurkio skirtumo patikimumo formulę žr. П л о х и н с к и й Н. А., Биометрия, 1970, с. 134, vidutinių kvadratinų nukrypimų patikimumo formulę žr.: Л а к и н Г. Ф., Биометрия, 1968, с. 131, standartinių vidutinių kvadratinų nukrypimų maksimalios reikšmės imtos iš: А л е к с е е в В. П., Д е б е ц Г. Ф., Краниометрия, 1964, с. 123—127.

⁶ А. Козинцев (Козинцев А. Г., 1977, с. 40) įtikinamai parodė, kad dispersinė analizė labiausiai tinka tarpgrupinei kraniometrinių požymių variacijai tirti.

⁷ Apie Penrouzo koeficiento skaičiavimą žr.: S j o v o l d T., 1976, p. 35—40.

Sugretinus centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų srities rytinę ir vakarinę kaukolių grupes (2—5 ir 7 lent.), krinta į akis tai, kad jos visai nesiskiria smegeninės masyvumu ir forma. Pasauliniu mastu labai didelis smegeninės ilgis, mažas plotis (griežta dolichokranija) ir didelis aukštis. Veidas šiek tiek skiriasi. Nors abiejų grupių jo plotis yra vidutinių ir mažų reikšmių sandūroje, rytinės grupės veido viršus yra vidutinio aukščio, o vakarinės — didelio. Pastarajam galėjo atsilipti labai didelis Lauksvydų serijos veido viršaus aukštis. Toks matmenų santykis lemia ir vakarinės grupės veido viršaus rodiklio dydį. Pagal jį veido viršus ne mezeninis, kaip rytinės grupės, o lepteninis, t. y. reliatyviai siauras. Tas pat pastebima ir moterų serijoje (3 ir 5 lent.); tik vakarinės grupės lepteninis veido viršus kombinuojasi su didesniu absoliučiu veido pločiu. Tiesa, absoliutaus veido pločio didėjimo tendenciją galime įžvelgti ir vakarinėje vyrų grupėje: nors jo vidurkis mažas, bet taip yra dėl lauksvydiškių siauro veido, nes serediškių, o ypač veliuoniškių (4 lent.) jis poplatis. Taigi reikia kalbėti apie absoliutaus veido pločio didėjimo, o santykinio — mažėjimo tendenciją arealo vakaruose.

Rytinės grupės ir vyrų, ir moterų akiduobės labai žemos, vidutinio pločio, chamekonchinės, vakarinės grupės — žemos, plačios, mezokonchinės. Didesnių matmenų reliatyviai aukštesnės akiduobės būdingos visoms vakarinės grupės serijoms (4 ir 5 lent.), vadinasi, ši ypatybė arealo pakraštyje atsiradusi neatsitiktinai. Abiejų grupių abiejų lyčių kaukolių nosis mažų matmenų, mezorininė, labai išsišovusi veide, vakarinės grupės moterų — vidutinių matmenų, subchamerininė, silpnokai išsišovusi. Abiejų grupių ir vyrų, ir moterų nosies šaknis smarkiai išvešėjusi (dakrialinio ir simotinio rodiklių reikšmės didelės arba vidutinės), veido horizontali profiliuotė griežta (nazomaliarinio ir zigomaksiliarinio kampų reikšmės mažos ir labai mažos).

Taigi centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūrinės srities žmonėms būdinga masyvi, ilga, siaura ir aukšta smegeninė, ryški dolichokranija, siaurokas lepteninis veidas, žemos chamekonchinės akiduobės, vidutinių ar mažų matmenų mezorininė nosis, išvešėjusi jos šaknis, griežta vertikali ir horizontali veido profiliuotė. Vis dėlto vakariniame arealo pakraštyje galima skirti šio tipo variantą, pasižymintį šiek tiek didesniu absoliučiu, bet mažesniu santykiniu veido pločiu, didesnių matmenų, aukštesnėmis akiduobėmis.

Pilkapių kultūros paribio paminklų — Vaitiekūnų ir Upytės (1 pav.) — serijų pagrindiniai kranionetriniai rodikliai patikimai nesiskiria (6 lent.). Iš 36 vidutinių kvadratinių nukrypimų vyrų grupėje net 22 nesiekia minimalių standar-

tinų reikšmių ir tik 10 viršija maksimalias reikšmes, tačiau skirtumai nepatikimi. Moterų grupėje iš 35 vidutinių kvadratinių nukrypimų 19 nesiekia normalaus variavimo ribų ir 5 viršija jas, bet skirtumai taip pat nepatikimi. Tai byloja apie serijų vidinį vienalytiškumą. Tai, kad serijos morfologiškai labai panašios, kad kapinynai yra arti vienas kito, o laidosena ne visai aiški, leidžia iš jų medžiagos sudaryti vieną pilkapių kultūros paribio seriją. Tokioje sustambintoje serijoje ir vyrų, ir moterų požymių įvairavimas dar susilpnėja — tik 3 vidutiniai kvadratiniai nukrypimai yra truputį per dideli už viršutines standartines reikšmes, bet skirtumai išlieka nepatikimi. Tai pateisina sujungimo galimybę.

Sugretinus pilkapių kultūros paribio paminklų ir centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų žmones (7 lent.), matyti, kad jie mažiau skiriasi nuo rytinės grupės negu rytinė nuo vakarinės. Smegeninės kaukolės dalies matmenys ir proporcijos visai tapatūs. Šiek tiek skiriasi veido morfologija. Pilkapių kultūros paribio moterų veidas toks pat siauras, kaip ir centrinės Lietuvos rytinės grupės, o vyrų platesnis, ir tas skirtumas statistiškai patikimas. Šiek tiek įtartinai atrodo vyrų veido pločio variacija (6 lent.): ir atskirai Vaitiekūnų bei Upytės serijose, ir jungtinėje medžiagoje vidutiniai šio požymio kvadratiniai nukrypimai viršija standartines reikšmes, nors skirtumai ir nėra patikimi. Vis dėlto tai verčia panagrinėti šį svarbų rasinės diagnostikos požymį atskirai ir detaliau. Antai, sudarius veido pločio variacines eiles (8 lent.), aiškėja, kad vyrų ji neatspindi binominio pasiskirstymo: kai kurie variantai Vaitiekūnų, o ypač Upytės serijoje susikaupia arba mažų, arba didelių reikšmių zonoje, sudarydami mažiausiai dvi viršūnes, nepaisant gana stambaus ($i=3$) klasių intervalo. Kadangi mažai tyrimų, neįmanoma apskaičiuoti, ar empirinis pasiskirstymas dėsningai skiriasi nuo teorinio, taigi ar viršūnės realios, ar ne. Vis dėlto vizualiai jos akivaizdžios. Jungtinėje vyrų serijoje viena viršūnė susidaro ties 126,5—129,4 mm klase, kita — ties 135,5—138,4 mm klase. Nesimetrišką kreivę rodo ir aukšti neigiami asimetrijos rodikliai (Vaitiekūnų — 0,443, o Upytės — 1,529). Galima įtarti, kad pilkapių kultūros paribyje, ypač vyrų populiacijoje, buvo sumišę du artimi, tik skirtingo veido pločio rasiniai elementai. Atskyrus jungtinės serijos vyrų veido pločio variacinę eilę ties takoskyros klase 132,5—135,4 mm į dvi hipotezines variacines eiles, pirmosios jų veido pločio vidurkis išeitų 129,0 mm ($n=6$), t. y. net siauresnis negu centrinės Lietuvos kapinynų rytinėje grupėje, o antrosios — 138,5 mm ($n=8$), t. y. platus. Žinoma, maža atvejų neleidžia daryti kategoriškos išvados, tačiau Vaitiekūnų ir

Upytės vyrų nevienalytiškumo veido pločio atžvilgiu nepaisyti negalima, ir plačiaveidžio komponento priemaišos galimybė lieka. Gal tai susiję su tų laidojimo paminklų pobūdžiu? Gal Vaitiekūnuose ir Upytėje žmonės laidoti ir plokštiniuose kapuose, ir pilkapiuose, o plokštinių kapų ir pilkapių žmonės skyrėsi veido pločiu? Kol kas, kol neapdorota kita I tūkstantmečio Lietuvos kraniloginė medžiaga, į šį klausimą lieka neatsakyta. Tokius mūsų samprotavimus paremtų įdomus faktas, kad Vaitiekūnų kapuose Nr. 15 ir 16, kuriuose kaip tik aptikta akmenų vainikų liekanų (suardyti pilkapiai?)⁸, palaidoti plataus veido (140 ir 138 mm) vyrai.

Iš kitų veido detalių į akis krinta labai žemos pilkapių kultūros paribio ir vyrų, ir moterų akiduobės, daug griežtesnė jų chamekonchija negu centrinės Lietuvos kapinynų serijos, o žemas akiduobes jau R. Denisova (Денисова Р. Я., 1975, c. 159, 163, 180) laikė jos vadinamųjų aukštaičių vienu iš esminių požymių. Taigi čia lyg turėtume dar labiau pabrėžtą „aukštaičių“ tipą. Abu nosies matmenys šiek tiek didesni, bet bendra jos forma vyrų mezorininė, moterų — subchamerininė. Vertikalus ir horizontalus veido profilis griežtas, nosies šaknis taip pat smarkiai išvešėjusi, kaip ir centrinės Lietuvos kapinynų žmonių.

Taigi pilkapių kultūros paribio paminklus palikę žmonės buvo to paties antropologinio tipo, kaip ir centrinės Lietuvos kapinynus palikę žmonės. Galimas daiktas, jie turėjo tam tikrą plačiaveidžio komponento priemaišą.

Ankstyviausio dabartinės Žemaitijos plokštinių kapinyno — Maudžiorų — kraniloginė medžiaga gana skurdi — tik 4 blogai išlikusios kaukolės (9 lent.). Mažas jų skaičius neleidžia panagrinti kranimetrinių požymių įvairavimo grupėje ir kartu spręsti apie serijos homogeniškumą. Nors kai kurie vyrų serijos vidutiniai kvadratiniai nukrypimai dideli, bet dėl mažo variantų skaičiaus jų ir standartinių nukrypimų skirtumai statistiškai nepatikimi. Dėl tos pačios priežasties ir Maudžiorų vidurkiai patikimai nesisiskiria nuo kitų šiame darbe nagrinėjamų serijų.

Aptariant IV—V a. Maudžiorų gyventojų antropologinį tipą, pirmiausia krinta į akis jų gracilumas, dėl kurio labai sunku nustatyti lytį. Remiantis vien morfologiniais kaukolės požymiais, kapuose Nr. 1 ir 6 palaidotus asmenis būtų reikėję laikyti moterimis, tačiau pastarojo asmens duburkaulis neabejotinai buvo vyriškas; be to, abiejuose kapuose rastos tipiškos vyrų įkapės — ietigaliai. Taigi Maudžiorų vyrų gracilumą reikia pripažinti kaip objektyvų reiškinį,

juoba kad ir vienintelė Maudžioruose aptikta moters kaukolė taip pat yra labai gracili. Dėl tos priežasties šio kapinyno osteologinės medžiagos lytinis dimorfizmas (10 lent.) ne tik kad ne silpnesnis negu kitų čia nagrinėjamų serijų, o dar ryškesnis: tik 3 kranimetrinių požymių lytinio dimorfizmo koeficientai nesiekia standartinių reikšmių, tuo tarpu kai Eigulių, Veršvų ir Sargėnų serijų daugiau koeficientų yra per mažai, nors pastarųjų serijų lyties diagnostiką atliko tokie žymūs specialistai, kaip K. Mark ir G. Debecas.

Nors Maudžiorų vyrų smegeninė (9 lent.) trumpesnė bei siauresnė, bet tokios pačios doli-chokraninės formos, kaip ir kitų to paties laikotarpio Lietuvos gyventojų, palikusiu plokštinius kapinynus. Moters kaukolės vidutinio dydžio smegeninės ilgis kombinuojasi su mažu jos pločiu, dėl to smegeninės forma mezokraninė. Tokia forma nebūdinga I tūkstantmečio pirmajai pusei, tačiau, remiantis viena kaukole, daryti apibendrinimus rizikinga, nes tai gali būti atsitiktinumas. Antai tarp apskritai griežtai doli-chokraninių Eigulių moterų viena buvo mezokraninė (smegeninės rodiklis 75,0—79,9) ir viena net — brachikraninė (rodiklis daugiau kaip 80,0). Jeigu Eigulių serijoje analizei būtų pakliuvusios tik šios kaukolės, apie Eigulių moteris reikėtų kalbėti kaip apie subbrachikranines. Iš visų smegeninės matmenų dėsningai ir labiausiai skiriasi maudžioriškių smegeninės aukštis: vyrų jis tarp vidutinių ir mažų reikšmių, o moterų — mažas, tuo tarpu kai kitų to paties laikotarpio Lietuvos gyventojų (ir vyrų, ir moterų) jis didelis. Tai jau esminis skirtumas.

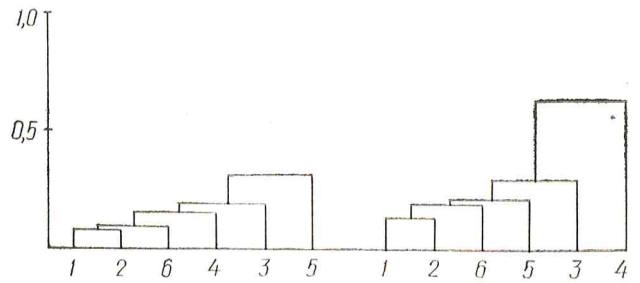
Maudžiorų gyventojų veidas mažų matmenų, gracilus, vyrų sublepteninis, moterų — subeurieninis (matyt, dėl ypač mažo jų veido viršaus aukščio). Jeigu subeurieninį veidą laikysime individualia tos moters kaukolės savybe ir jo nepaisysime, tai vyrų santykinis veido siaurumas tam tikru mastu siejasi su centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų vakarinės grupės medžiaga. Skirtumas tik toks, kad maudžioriškių absoliutus veido plotis labai mažas. Akiduobių vidutinis (moters — didelis) plotis kombinuojasi su mažu (moters — labai mažu) jų aukščiu, todėl bendra akiduobės forma griežtai chamekonchinė ir tuo ypač artima centrinės Lietuvos rytinei grupei bei pilkapių kultūros paribio zonai. Nosies matmenys ir mezorininė forma taip pat sieja maudžioriškius su minėtais gyventojais, išskyrus labai mažą moters nosies aukštį, dėl kurio nosies rodiklis tampa didelis, o jos forma — chamerininė. Mažas nosies aukštis, matyt, yra susijęs su žemu veido viršumi, o tai tikriausiai individuali šios kaukolės savybė. Veido profiluotę buvo galima išmatuoti tik labai fragmentiškai, bet iš tų duomenų susidaro įspūdis, kad

⁸ Žodinė archeologo A. Varno informacija.

maudžioriškių horizontali profiliuotė buvo gana ryški, nosies šaknis smarkokai išvešėjusi.

Taigi IV—V a. Maudžiorų gyventojai skiriasi nuo kitų vienalaikių Lietuvos gyventojų, palikusių plokštinius kapinynus, gracilumu, žema smegenine ir labai siauru veidu. Ar sieja genetiniai ryšiai maudžioriškius su kitais siauraveidžiais Lietuvos gyventojais, kol kas pasakyti sunku, nes medžiaga ir sinchroninis fonas aiškiai nepakankami tokioms išvadoms daryti. Manome, kad jau vien faktas, jog dabartinės Žemaitijos viduryje I tūkstantmečio viduryje gyveno siauraveidžiai žmonės, savaime yra įdomus ir svarbus, juoba kad R. Denisova (Денисова Р. Я., 1975, c. 156) žemaičius, kaip ir daugumą senųjų baltų genčių, laiko plačiaveidžiais. Laimei, ateityje turėsime progos pasekti siauraveidžio tipo likimą Žemaitijoje, o gal išaiškinti ir jo prigimtį, nes pastaraisiais metais Maudžioruose imtas tirti chronologiškai šiek tiek vėlyvesnis (VIII—IX a.) plokštinių kapinynas, duodęs ir pusėtinai išlikusios kaulinės medžiagos⁹.

Pagaliau reikia aptarti, ar čia išskirti I tūkstantmečio pradžios plokštinius kapinynus palikusių žmonių antropologiniai kompleksai yra skirtingi tipai, ar lokaliniai to paties tipo variantai. Tuo tikslu reikia panagrinėti kranioimetrinių požymių tarpgrupinę variaciją ir pažiūrėti, ar ji patikimai persveria grupinę, t. y. ar ji statistiškai reikšminga ar atsitiktinė. Vieno faktoriaus dispersinės analizės rezultatai (11 lent.) rodo, kad iš 18 svarbiausių kranioimetrinių požymių iš esmės tarp grupių skiriasi abiejų lyčių smegeninės rodiklis, vyrų akiduobės aukštis bei jos rodiklis ir moterų veido aukštis. Smegeninės rodiklio tarpgrupinė variacija patikima dėl to, kad visų serijų šio požymio grupinė variacija yra labai menka (2—6 ir 9 lent.). Šiaip jau visos serijos yra griežtai dolichokraninės, išskyrus vienos moters iš Maudžiorų mezokraninę kaukolę, kurią aptarėme anksčiau. Taigi šiuo rasinei diagnostikai svarbiu požymiu serijos iš esmės nesiskiria. Be to, smegeninės rodiklis nėra susijęs su kitais labiausiai įvairuojančiais požymiais — vyrų akiduobės rodikliu ir moterų veido viršaus aukščiu, o pastarieji požymiai, be derinio su kitais, negali būti pagrindas antropologiniams tipams skirti. Taigi dispersinės analizės rezultatai leidžia masyvius dolichokraninius siauro veido, žemų akiduobių ir ryškios veido profiliuotės žmones laikyti vienu antropologiniu tipu su kai kuriais anksčiau nurodytais vietiniais jo savitumais. Kitas reikalas Maudžiorai: jų gyventojai daug gracilesni, žemos smegeninės ir ypač siauro veido. Šis požymių kompleksas verčia maudžioriškius laikyti jau labiau

2 pav. II—V a. serijų atstumai /Penrouzo koeficientų klasterizacijos rezultatai/: 1 — Eiguliai, 2 — Veršvai ir Sargėnai, 3 — Lauksvydai, Seredžius ir Veliuona, 4 — Maudžiorai, 5 — Vaitiekūnai, 6 — Upytė

nutolusiu aptarto tipo variantu arba net atskiru tipu. Požymiams, kuriais Maudžiorų gyventojai ypač skiriasi, nebūdinga patikima tarpgrupinė dispersija, bet šį reiškinį galima paaiškinti tuo, kad būtent Maudžiorų gyventojai pagal minėtus požymius užima išskirtinę padėtį mūsų nagrinėjamoje medžiagoje — tik jie smarkiai skiriasi, o kiti tarpusavyje yra beveik identiški, taigi tarpgrupinė variacija menka.

Apie glaudų nagrinėjamų serijų artimumą byloja ir Penrouzo apibendrinto atstumo koeficientai (12 lent.), apskaičiuoti iš 18 kranioimetrinių požymių. Dauguma jų svyruoja tarp 0,2—0,3; šiek tiek labiau nuo kitų serijų skiriasi Vaitiekūnų vyrai, o ypač Maudžiorų moteris (n=1). Atlikus vyrų ir moterų serijų Penrouzo koeficientų vidurkių klasterizaciją (pav. 2), išryškėja giminingų serijų klasteris, iš kurio iššoka tik Maudžiorų serijos. Tuo remdamiesi, sujungėme visą II—V a. Lietuvos plokštinių kapinynų kraniologinę medžiagą (išskyrus Maudžiorus) ir pateikiame svarbiausius plačiosios kranioimetrinės programos statistinius parametrus (13 ir 14 lent.).

Gaila, kad dėl mažų kai kurių serijų negalime apskaičiuoti vidutinių divergencijos matų pagal nemetrinius (diskrečiai varijuojančius) kaukolės požymius. Tai galėtų apibrėžti serijų genetinį artimumą, tačiau tokia analizė vertinga tik populiacijų lygiu — gretinami populiacijų genų fondai. Be to, patartina neatlikti tos analizės, jei populiacijai (šiuo atveju — vienam kapinynui) atstovauja mažiau negu 30 objektų (šiuo atveju — kaukolių). Todėl tik kaip medžiagą tolesniems palyginimams čia pateikiame nemetrinių požymių dažnumą jungtinėje II—V a. centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų serijoje (Veršvai, Sargėnai, Eiguliai, Lauksvydai, Seredžius, Veliuona) ir pilkapių kultūros paribio (Vaitiekūnai ir Upytė) serijoje (16 lent.).

Ilgieji galūnių kaulai buvo surinkti tik 14 asmenų — 8 vyrų ir 6 moterų (1 ir 17 lent.). Ūgis rekonstruotas, remiantis J. Nainio ir A. Garmaus

⁹ Muziejinkės L. Valatkienės 1979 m. tyrinėjimai, jos laiškas šio darbo autoriui.

regresijos lygtimis¹⁰, kaip metodiškai tinkamiausiomis lietuvių populiacijai. Be to, jis apskaičiuotas ir kitais populiariausiais metodais, kad būtų galima palyginti savus ir literatūros duomenis. Nagrinėjamieji Lietuvos gyventojai buvo vidutinio tam laikui ūgio. Dėl medžiagos skurdumo sunku ieškoti kokių nors regioninių ūgio skirtumų. Jis apyvienodis, tik krinta į akis labai aukštas vyro ir labai žemas moters iš Maudžiorų ūgis.

IŠVADOS

1. II—V a. Lietuvos gyventojai, palikę plokštinius kapinynus, atstovauja vienam antropologiniam tipui su kai kuriais neryškiais vietiniais savitumais.

¹⁰ Regresijos lygčių lietuvių populiacijai sudarymo metodinius pagrindus ir ūgio rekonstrukcijos būdą žr.: Н а й н и с И. В., Идентификация личности по проксимальным костям конечностей; Гармус А. К., Возможности идентификации личности по костям голени.

2. Savotišką išimtį sudaro Maudžiorų kapinynas, kurio problemos dėl medžiagos negausumo išspręsti kol kas neįmanoma.

3. Lietuvos plokštinių kapinynų kultūros žmonių antropologinis tipas buvo masyvus dolichokraninis, aukštos smegeninės, siauro veido, žemų akiduobių, ryškios vertikališios ir horizontalios veido profiliuotės.

4. Centrinės Lietuvos kapinynų arealo vakariniame krašte išryškėja polinkis į didesnę absoliutinę, bet mažesnę santykinę veido plotį ir į aukštesnes akiduobes, o pilkapių kultūros paribio zonoje galima šiekia tokia plačiaveidžio komponento priemaiša.

5. Siauraveidis dolichokraninis tipas nesiribojo vidurio Lietuvos plokštinių kapinynų kultūros arealu, buvo išplitęs abipus Nevėžio toliau į šiaurę ir siekė pilkapių kultūros pietinį pakraštį, o kai kurių jo atplaišų galėjo būti netgi dabartinės Žemaitijos viduryje.

6. Plokštinius kapinynus palikę Lietuvos gyventojai buvo vidutinio tiems laikams ūgio.

1 LENTELE. IŠTIRTA LIETUVOS II—V a. PLOKŠTINIŲ KAPINYNŲ OSTEOLIGINĖ MEDŽIAGA

Kapinynas	Rajonas	Kasinėjęs archeologas, kasinėjimo metai	Datuotė	Saugojimo vieta	Ištirta kaukolių				Ištirta ilgųjų kaulų		
					♂	♀	vai- kų	kar- tu	♂	♀	kar- tu
Eiguliai	Kauno	J. Puzinas, 1935—1938	IV—V a.	KMI AK	21	15	—	36	—	—	—
Veršvai	Kauno m.	J. Puzinas, 1938 P. Baleniūnas, 1939— 1941	II—V a.	KMI AK ir KVIM	35	38	—	73	—	1	1
Sargėnai	Kauno m.	J. Puzinas, 1938—1941	II—III a.	KMI AK	15	8	—	23	—	—	—
Lauksvydai	Kauno	T. Daugirdas, 1911 G. Jovaiša, 1978	III—IV a.	VVU AHE	6	4	4	14	1	2	3
Seredžius	Jurbarko	J. Puzinas, 1936 M. Michelbertas, 1964	III—IV a.	VVU AHE ir KMI AK	7	1	—	8	—	—	—
Veliuona	Jurbarko	M. Michelbertas, 1965	III—V a.	VVU AHE	1	1	—	2	—	—	—
Maudžiorai	Kelmės	V. Valatka, 1964—1966	IV—V a.	VVU AHE	3	1	—	4	1	1	2
Upytė	Panevėžio	P. Kulikauskas, 1938	III—V a.	KMI AK	9	4	2	15	—	—	—
Vaitiekūnai	Radviliškio	A. Varnas, 1977—1978	III—IV a.	VVU AHE	7	4	4	15	6	2	8
Iš viso:					104	76	10	190	8	6	14

2 LENTELĖ. II–V a. CENTRINĖS LIETUVOS PLOKŠTINIŲ KAPINŲ KULTŪROS SRITIES RYTINĖS DALIES KRANIOLOGINĖ MEDŽIAGA (VYRAI)

Nr. pagal Martiņą	P o ž y m i s	Sargėnai II–III a.				Veršvai II–V a.				Eiguliai IV–V a.				Sargėnai, Veršvai, Eiguliai II–V a.			
		N	M	S	m	N	M	S	m	N	M	S	m	N	M	S	m
1	Smegeninės ilgis	15	192,1	6,0	1,5	35	192,8	6,3	1,1	21	189,5	5,6	1,3	71	191,7	6,2	0,7
8	Smegeninės plotis	15	139,3	3,9	1,0	34	135,7	3,8	0,7	21	137,6	3,1	0,7	70	137,0	3,8	0,5
8 : 1	Smegeninės rodiklis	15	72,6	2,3	0,6	34	70,5	2,7	0,5	21	72,7	2,5	0,5	70	71,6	2,7	0,3
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	13	139,8	3,4	0,9	24	138,7	3,4	0,7	15	136,4	5,0	1,3	52	138,3	4,0	0,5
45	Veido plotis	7	132,9	6,8	2,6	19	130,8	4,4	1,0	18	129,5	4,0	0,9	44	130,6	4,7	0,7
48	Veido viršaus aukštis	14	70,6	4,6	1,2	22	69,9	4,1	0,9	19	68,7	4,7	1,1	55	69,7	4,4	0,6
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	7	53,4	4,0	1,5	17	53,8	2,9	0,7	17	52,9	3,2	0,8	41	53,4	3,2	0,5
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	14	43,1	1,9	0,5	20	42,5	1,2	0,3	20	42,2	1,2	0,3	54	42,6	1,4	0,2
52	Akiduobės aukštis	14	32,1	1,3	0,4	21	30,6	1,7	0,4	20	30,4	2,1	0,5	55	30,9	1,8	0,2
52 : 51	Akiduobės rodiklis	14	74,2	3,9	1,0	20	71,6	4,4	1,0	20	72,4	5,0	1,1	54	72,6	4,5	0,6
54	Nosies plotis	13	24,9	1,8	0,5	22	24,6	2,2	0,5	19	23,7	1,6	0,4	54	24,4	1,9	0,3
55	Nosies aukštis	14	51,6	2,4	0,7	22	49,7	2,9	0,6	19	48,2	4,0*	1,0	55	49,7	3,4	0,5
54 : 55	Nosies rodiklis	13	48,6	4,3	1,2	22	49,7	5,0	1,1	19	49,4	4,5	1,0	54	49,3	4,5	0,6
75(1)	Nosies kampas	6	30,2	4,0	1,6	11	29,1	3,3	1,0	10	32,4	3,5	1,1	27	30,5	3,7	0,7
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	7	60,0	9,1	3,4	12	60,8	11,1	3,2	14	62,8	8,2	2,2	33	61,5	9,1	1,6
SS : SC	Simotinis rodiklis	7	47,1	7,9	3,0	17	49,8	12,3	3,0	15	51,5	13,4	3,6	39	50,0	11,9	1,9
77	Nazomaliarinis kampas	7	139,6	1,6	0,6	19	137,2	6,2*	1,4	14	138,1	4,1	1,1	10	137,9	4,9	0,8
zm ↙	Zigomaksiliarinis kampas	5	123,3	7,7	3,5	12	121,7	6,7	1,9	13	124,2	6,5	1,8	30	123,1	6,7	1,2

* patikimai ($p < 0,05$) per didelė reikšmė

3 LENTELĖ. II–V a. CENTRINĖS LIETUVOS PLOKŠTINIŲ KAPINŲ KULTŪROS SRITIES RYTINĖS DALIES KRANIOLOGINĖ MEDŽIAGA (MOTERYS)

Nr. pagal Martiņą	P o ž y m i s	Sargėnai II–III a.				Veršvai II–V a.				Eiguliai IV–V a.				Sargėnai, Veršvai, Eiguliai II–V a.			
		N	M	S	m	N	M	S	m	N	M	S	m	N	M	S	m
1	Smegeninės ilgis	8	181,6	4,7	1,7	37	183,6	4,0	0,7	15	183,1	3,4	0,9	60	183,2	3,9	0,5
8	Smegeninės plotis	8	130,2	2,4	0,9	36	134,4	4,4	0,7	15	131,8	6,5	1,7	59	133,2	5,0	0,6
8 : 1	Smegeninės rodiklis	8	71,7	2,3	0,8	35	73,3	3,4	0,6	15	72,0	3,9	1,1	58	72,8	3,4	0,4
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	6	134,3	3,7	1,5	28	133,7	4,2	0,8	12	130,9	3,2	0,9	46	133,0	4,0	0,6
45	Veido plotis	5	120,4	3,6	1,6	20	123,7	4,4	1,0	11	124,1	5,4	1,6	36	123,4	4,7	0,8
48	Veido viršaus aukštis	6	62,5	3,1	1,3	29	67,3	3,7	0,7	11	65,5	4,3	1,3	46	66,3	4,1	0,6
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	5	52,1	3,8	1,7	20	54,7	3,2	0,7	9	54,0	2,5	0,8	34	54,1	3,1	0,5
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	6	40,8	1,5	0,6	28	41,2	1,8	0,3	12	41,0	2,4	0,7	46	41,1	1,9	0,3
52	Akiduobės aukštis	6	32,0	1,8	0,7	28	31,3	1,6	0,3	12	30,7	2,0	0,6	46	31,2	1,7	0,3
52 : 51	Akiduobės rodiklis	6	78,5	5,3	2,2	28	76,2	5,6	1,1	12	75,1	5,2	1,5	46	76,2	5,6	0,8
54	Nosies plotis	6	23,7	2,6	1,0	27	23,3	1,8	0,3	9	24,9	1,9	0,6	42	23,7	2,0	0,3
55	Nosies aukštis	6	46,3	4,0	1,6	28	47,7	2,6	0,5	10	47,9	2,8	0,9	44	47,6	2,8	0,4
54 : 55	Nosies rodiklis	6	51,1	4,7	1,9	26	49,2	5,0	1,0	9	52,0	5,0	1,6	41	50,1	5,0*	0,8
75(1)	Nosies kampas	4	26,7	3,5	1,7	12	25,9	4,2	1,2	5	24,4	6,0	2,7	21	25,7	4,4	1,0
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	5	53,4	6,4	2,9	18	55,1	7,0	1,6	10	55,9	11,8	3,7	33	55,1	8,4	1,5
SS : SC	Simotinis rodiklis	5	41,3	6,4	2,9	19	46,6	9,9	2,3	9	41,1	5,7	1,9	33	44,3	8,7	1,5
77	Nazomaliarinis kampas	5	135,3	4,0	1,8	19	138,5	4,8	1,1	10	136,3	7,3	2,3	34	137,4	5,5	0,9
zm ↙	Zigomaksiliarinis kampas	4	127,0	1,7	0,8	17	124,8	6,7	1,6	8	122,2	7,9	2,8	29	124,4	6,6	1,2

* patikimai per didelė reikšmė ($p < 0,05$)

4 LENTELĖ. III–V a. CENTRINĖS LIETUVOS PLOKŠTINIŲ KAPINŲ KULTŪROS SRITIES VAKARINĖS DALIES KRA-
NIOLOGINĖ MEGŽIAGA (VYRAI)

Nr. pagal Martina	P o ž y m i s	Lauksvydai III–IV a.				Veliuona III–V a.	Seredžius V a.				Lauksvydai, Veliuona, Seredžius III–V a.			
		N	M	S	m	M(N)	N	M	S	m	N	M	S	m
1	Smegeninės ilgis	4	188,7	3,9	2,0	187,0(1)	7	189,7	6,9	2,6	12	189,2	5,5	1,6
8	Smegeninės plotis	4	137,5	5,4	2,7	133,0(1)	7	140,0	2,8	1,1	12	138,6	4,1	1,2
8 : 1	Smegeninės rodiklis	4	72,8	2,4	1,2	71,1(1)	7	73,9	2,8	1,0	12	73,3	2,5	0,7
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	3	138,7	5,5	3,2	138,0(1)	6	136,8	8,3	3,4	10	137,5	6,8	2,1
45	Veido plotis	4	128,2	7,9	3,9	137,0(1)	4	135,2	3,1	1,5	9	132,3	6,5	2,2
48	Veido viršaus aukštis	4	77,7	3,4	1,7	74,0(1)	7	68,6	2,7	1,0	12	72,1	5,5	1,6
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	4	60,7	2,5	1,3	54,1(1)	4	51,2	7,3	3,6	9	55,7	5,1*	1,7
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	4	42,7	1,7	0,8	45,0(1)	7	42,2	2,3	0,9	12	42,6	2,2	0,6
52	Akiduobės aukštis	4	32,5	1,3	0,6	34,0(1)	7	32,1	1,8	0,7	12	32,4	1,6	0,4
52 : 51	Akiduobės rodiklis	4	76,1	5,3	2,6	77,4(1)	7	76,2	4,0	1,5	12	76,3	4,1	1,2
54	Nosies plotis	4	23,7	1,5	0,7	25,0(1)	7	24,0	1,1	0,4	12	24,0	1,2	0,3
55	Nosies aukštis	4	48,7	1,0	0,5	54,0(1)	7	50,1	2,1	0,8	12	50,0	2,2	0,6
54 : 55	Nosies rodiklis	4	48,7	2,3	1,1	46,3(1)	7	48,0	2,1	0,8	12	48,1	2,1	0,6
75(1)	Nosies kampas	—	—	—	—	—	3	32,3	5,0	2,9	3	32,3	5,0	2,9
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	—	—	—	—	57,7(1)	3	57,4	6,7	3,9	4	57,4	5,4	2,7
SS : SC	Simotinis rodiklis	—	—	—	—	48,0(1)	3	39,7	8,5	4,9	4	41,8	8,1	4,0
77	Nazomaliarinis kampas	—	—	—	—	—	3	135,5	2,4	1,4	3	135,5	2,4	1,4
zm <	Zigomaksiliarinis kampas	—	—	—	—	—	2	120,2	—	—	2	120,2	—	—

* patikimai per didelė reikšmė ($p < 0,05$)

5 LENTELĖ. III–V a. CENTRINĖS LIETUVOS PLOKŠTINIŲ KAPINŲ KULTŪROS SRITIES VAKARINĖS DALIES KRA-
NIOLOGINĖ MEDŽIAGA (MOTERYS)

Nr. pagal Martina	P o ž y m i s	Lauksvydai III–IV a.	Veliuona III–V a.	Seredžius V a.	Lauksvydai, Veliuona, Seredžius III–V a.			
		M(N)	M(N)	M(N)	N	M	S	m
1	Smegeninės ilgis	184,0(3)	178,0(1)	184,0(1)	5	182,8	3,7	1,6
8	Smegeninės plotis	134,3(3)	128,0(1)	136,0(1)	5	133,4	3,8	1,7
8 : 1	Smegeninės rodiklis	73,0(3)	71,9(1)	73,9(1)	5	73,0	0,7	0,3
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	132,0(3)	131,0(1)	140,0(1)	5	133,4	4,9	2,2
45	Veido plotis	129,0(4)	128,0(1)	118,0(1)	6	127,0	4,6	1,9
48	Veido viršaus aukštis	73,0(3)	69,0(1)	65,0(1)	5	68,6	3,0	1,4
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	56,7(3)	53,9(1)	55,1(1)	5	55,8	4,7	2,1
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	42,3(3)	43,0(1)	41,0(1)	5	42,2	1,1	0,5
52	Akiduobės aukštis	33,2(3)	34,5(1)	30,0(1)	5	32,8	2,6	1,1
52 : 51	Akiduobės rodiklis	78,4(3)	80,2(1)	73,2(1)	5	77,7	6,0	2,7
54	Nosies plotis	25,5(3)	24,0(1)	23,0(1)	5	24,7	1,8	0,8
55	Nosies aukštis	47,9(4)	51,0(1)	48,0(1)	6	48,4	3,0	1,2
54 : 55	Nosies rodiklis	53,0(3)	47,0(1)	47,9(1)	5	50,8	3,8	1,7
75(1)	Nosies kampas	16,5(2)	23,0(1)	—	3	19,0	6,1	3,5
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	48,1(1)	54,9(1)	—	2	51,5	—	—
SS : SC	Simotinis rodiklis	34,7(2)	40,0(1)	—	3	36,5	5,9	3,4
77	Nazomaliarinis kampas	143,6(3)	132,3(1)	—	3	139,8	6,5	3,7
zm <	Zigomaksiliarinis kampas	125,8(3)	126,5(1)	—	4	126,0	6,5	3,2

6 LENTELE. III–V a. PILKAPIŲ KULTŪROS PARIBIO PAMINKLŲ KRANIOLIGINĖ MEDŽIAGA

Požymio* Nr. pagal Martina	Vyrai									Moterys								
	Vaitiekūnai III–IV a.			Upytė III–V a.			Vaitiekūnai, Upytė III–V a.			Vaitiekūnai III–IV a.			Upytė III–V a.			Vaitiekūnai, Upytė III–V a.		
	N	M	S	N	M	S	N	M	S	N	M	S	N	M	S	N	M	S
1	7	191,3	3,6	9	191,2	5,2	16	191,2	4,4	4	185,0	5,0	4	183,0	8,8	8	184,0	6,7
8	7	138,0	3,4	8	136,7	1,7	15	137,3	2,6	4	134,0	0,8	4	132,0	2,9	8	133,0	2,3
8 : 1	7	72,2	1,9	8	71,2	2,1	15	71,7	2,0	4	72,5	2,2	4	72,2	3,0	8	72,3	2,4
17	5	141,6	5,5	8	138,6	3,2	13	139,8	4,3	3	134,0	4,4	3	130,3	1,5	6	132,2	2,8
45	7	134,6	6,5	7	133,7	5,7	14	134,1	5,9	4	125,2	2,6	4	123,0	4,8	8	124,1	3,8
48	7	68,9	2,5	9	71,4	2,9	16	70,3	2,9	3	67,3	5,1	4	67,0	4,2	7	67,1	4,2
48 : 45	7	51,2	1,7	7	54,5	2,6	14	52,8	2,7	3	53,5	2,8	4	54,4	2,4	7	54,0	2,4
51	7	43,9	1,9	9	42,0	2,1	16	42,8	1,9	3	42,3	2,1	4	42,7	1,5	7	42,6	1,6
52	7	29,1	1,7	9	31,5	2,6	16	30,5	2,5	3	29,7	1,1	4	31,5	3,0	7	30,7	2,4
52 : 51	7	66,5	2,8	9	75,1	4,8	16	71,3	5,9	3	70,1	2,6	4	73,6	5,3	7	72,1	4,4
54	7	25,5	1,9	9	25,0	2,2	16	25,2	2,0	4	24,7	1,9	3	25,0	0,0	7	24,8	1,3
55	7	50,5	2,1	9	50,5	2,2	16	50,5	2,1	3	49,7	2,5	4	49,0	3,3	7	49,3	2,7
54 : 55	7	50,6	4,6	9	49,5	5,0	16	50,0	4,7	3	51,8	3,6	3	51,3	4,2	6	51,5	3,5
75(1)	6	33,3	6,4	6	29,5	2,7	12	31,4	5,1	1	24,0	—	2	20,5	4,9	3	21,7	4,0
DS : DC	7	59,3	5,6	8	59,4	10,3	15	59,4	8,1	3	55,2	2,8	3	51,4	6,5	6	53,3	5,0
SS : SC	7	43,8	8,7	8	43,0	11,1	15	43,4	9,7	3	37,3	9,4	3	41,7	7,6	6	39,5	8,0
77	7	139,5	4,2	7	136,3	4,1	14	137,9	4,2	3	140,3	3,0	4	138,6	4,4	7	139,3	3,7
zm ↙	7	125,4	1,9	7	123,3	6,4	14	124,3	4,6	3	125,3	3,5	3	126,6	4,5	6	125,9	4,0

* požymių pavadinimus žr. lentelėse Nr. 2, 3, 4, 5 ir 10.

7 LENTELE. ATSKIRŲ SERIJŲ JUNGINIŲ SUGRETINIMAS

Nr. pagal Martina	Po ž y m i s	Vyrai			Moterys		
		Centrinės Lietuvos plokš- tinių kapinynų kultūra		Pilkapių kultūros paribys	Centrinės Lietuvos plokš- tinių kapinynų kultūra		Pilkapių kultūros paribys
		vakarinė dalis	rytinė dalis		vakarinė dalis	rytinė dalis	
1	Smegeninės ilgis	189,2(12)	191,7(71)	191,2(16)	182,8(5)	183,2(60)	184,0(8)
8	Smegeninės plotis	138,6(12)	137,0(70)	137,3(15)	133,4(5)	133,2(59)	133,0(8)
8 : 1	Smegeninės rodiklis	73,3(12)	71,6(70)	71,7(15)	73,0(5)	72,8(58)	72,3(8)
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	137,5(10)	138,3(52)	139,8(13)	133,4(5)	133,0(46)	132,2(6)
45	Veido plotis	132,3(9)	130,6(44)	134,1(14)	127,0(6)	123,4(36)	124,1(8)
48	Veido viršaus aukštis	72,1(12)	69,7(55)	70,3(16)	68,6(5)	66,3(46)	67,1(7)
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	55,7(9)	53,4(41)	52,8(14)	55,8(5)	54,1(34)	54,0(7)
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	42,6(12)	42,6(54)	42,8(16)	42,2(5)	41,1(46)	42,6(7)
52	Akiduobės aukštis	32,4(12)	30,9(55)	30,5(16)	32,8(5)	31,2(46)	30,7(7)
52 : 51	Akiduobės rodiklis	76,3(12)	72,6(54)	71,3(16)	77,7(5)	76,2(46)	72,1(7)
54	Nosies plotis	24,0(12)	24,4(54)	25,2(16)	24,7(5)	23,7(42)	24,8(7)
55	Nosies aukštis	50,0(12)	49,7(55)	50,5(16)	48,4(6)	47,6(44)	49,3(7)
54 : 55	Nosies rodiklis	48,1(12)	49,3(54)	50,0(16)	50,8(5)	50,1(41)	51,5(6)
75(1)	Nosies kampas	32,3(3)	30,5(27)	31,4(12)	19,0(3)	25,7(21)	21,7(3)
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	57,4(4)	61,5(33)	59,4(15)	51,5(2)	55,1(33)	53,3(6)
SS : SC	Simotinis rodiklis	41,8(4)	50,0(39)	43,4(15)	36,5(3)	44,3(33)	39,5(6)
77	Nazomaliarinis kampas	135,5(3)	137,9(40)	137,9(14)	139,8(3)	137,4(34)	139,3(7)
zm ↙	Zigomaksiliarinis kampas	120,2(2)	123,1(30)	124,3(14)	126,0(4)	124,4(29)	125,9(6)

8 LENTELE. VAITIEKŪNŲ IR UPTYTĖS JUNGTINĖS SERIJOS VEIDO PLOČIO VARIACINĖS EILĖS /I-3/

Vyrai			Moterys		
klasės ribos	centrinė reikšmė	p	klasės ribos	centrinė reikšmė	p
123,5—126,4	125,0	1	114,5—117,4	116,0	1
126,5—129,4	128,0	3	117,5—120,4	119,0	—
129,5—132,4	131,0	1	120,5—123,4	122,0	1
132,5—135,4	134,0	2	123,5—126,4	125,0	4
135,5—138,4	137,0	4	126,5—129,4	128,0	2
138,5—141,4	140,0	1	129,5—132,4	131,0	—
141,5—144,4	143,0	2			

9 LENTELE. KRANIOLOGINĖ MEDŽIAGA IŠ MAUDŽIORŲ, IV—V a. ŽEMAITIJOS PLOKŠTINIO KAPINYNŲ

Nr. pagal Martina	Požymis	Vyrai			Moterys
		N	M	S	M(N)
1	Smegeninės ilgis	3	186,3	13,2	171,0(1)
8	Smegeninės plotis	3	135,3	3,0	133,0(1)
8 : 1	Smegeninės rodiklis	3	72,8	4,0	77,8(1)
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	2	132,5	19,1	125,0(1)
45	Veido plotis	3	127,7	4,6	117,0(1)
48	Veido viršaus aukštis	2	68,5	0,7	58,0(1)
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	2	54,8	0,6	49,6(1)
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	3	42,7	1,5	43,0(1)
52	Akiduobės aukštis	3	32,0	2,6	30,0(1)
52 : 51	Akiduobės rodiklis	3	74,9	4,2	69,8(1)
54	Nosies plotis	3	24,0	1,0	24,5(1)
55	Nosies aukštis	2	49,5	3,5	44,0(1)
54 : 55	Nosies rodiklis	2	48,5	0,6	55,7(1)
75(1)	Nosies kampas	—	—	—	—
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	2	56,7	9,5	—
SS : SC	Simotinis rodiklis	2	47,5	9,4	—
77	Nazomaliarinis kampas	2	134,4	1,9	142,0(1)
zm <	Zigomaksiliarinis kampas	—	—	—	123,3(1)

10 LENTELE. KRANIOMETRINIŲ POŽYMIŲ LYTINIO DIMORFIZMO KOEFICIENTAS

Serija				
Požymio Nr.	centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų rytinės dalies	centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų vakarinės dalies	pilkapių kultūros paribio	Žemaitijos plokštinių kapinynų (Maudžiorų)
1	1,046	1,038*	1,039*	1,089
8	1,029*	1,039	1,032	1,017*
17	1,040*	1,031*	1,057	1,060
45	1,058*	1,042*	1,081	1,091
48	1,051*	1,051*	1,048*	1,181
51	1,036	1,009*	1,007*	0,993*
52	0,990	0,988	0,990*	1,067
54	1,030	0,972*	1,016*	1,029*
55	1,044*	1,033*	1,024*	1,148

* per maža reikšmė

11 LENTELE. II—V a. PLOKŠTINIŲ KAPINYNŲ KRANIOLOGINĖS MEDŽIAGOS TARPGRUPINĖ VARIACIJA (VIENO FAKTORIAUS DISPERSINĖS ANALIZĖS REZULTATAI)

Nr. pagal Martina	Požymis	Vyrai			Moterys		
		N	k	F	N	k	F
1	Smegeninės ilgis	102	7	1,30	74	7	1,67
8	Smegeninės plotis	100	7	2,13	73	7	1,28
8 : 1	Smegeninės rodiklis	100	7	3,13**	72	7	2,67*
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	77	7	1,47	58	7	1,77
45	Veido plotis	70	7	1,48	51	7	1,43
48	Veido viršaus aukštis	85	7	1,02	59	7	2,51*
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	66	7	1,45	47	7	1,00
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	85	7	1,33	59	7	0,96
52	Akiduobės aukštis	86	7	4,02**	59	7	1,33
52 : 51	Akiduobės rodiklis	85	7	4,76***	59	7	1,22
54	Nosies plotis	85	7	1,37	55	7	1,23
55	Nosies aukštis	85	7	1,55	58	7	0,94
54 : 55	Nosies rodiklis	84	7	0,36	53	7	0,73
75(1)	Nosies kampas	43	6	1,40	27	6	1,49
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	54	7	0,33	41	6	0,24
SS : SC	Simotinis rodiklis	60	7	0,91	42	6	1,48
77	Nazomaliarinis kampas	59	7	0,78	45	7	0,62
zm <	Zigomaksiliarinis kampas	46	6	0,35	40	7	0,50

* p < 0,05
 ** p < 0,01
 *** p < 0,001

12 LENTELE. PENROUZO APIBENDRINTO ATSTUMO KOEFICIENTAI, APSKAIČIUOTI IŠ 18 SVARBIAUSIŲ KRANIOMETRINIŲ POŽYMIŲ (KAIRYSIS APATINIS TRIKAMPIS — VYRAI, DESINYSIS VIRŠUTINIS TRIKAMPIS — MOTERYS)

Nr.	Serija	1	2	3	4	5	6	7
1.	Eiguliai		0,156	0,257	0,265	0,196	0,149	1,464
2.	Veršvai	0,248		0,226	0,240	0,295	0,226	1,483
3.	Sargėnai	0,206	0,102		0,408	0,541	0,364	1,188
4.	Vakarų rinktinė ser.	0,510	0,325	0,174		0,421	0,140	1,472
5.	Vaitiekūnai	0,402	0,313	0,340	0,701		0,191	1,235
6.	Uptytė	0,377	0,082	0,077	0,109	0,502		1,115
7.	Maudžiorai	0,404	0,152	0,251	0,190	0,841	0,231	

13 LENTELE. II-V a. CENTRINĖS LIETUVOS PLOKŠTINIŲ KAPINŲ JUNGTINĖS SERIJOS (VERŠVŲ, SARGENŲ, EIGULIŲ, LAUKSVYDŲ, SEREDŽIAUS, VELIUONOS, VAITIEKŲ IR UPTYTĖS) KRANIOMETRINIŲ POŽYMIŲ STATISTINIAI PARAMETRAI (VYRAI)

Nr. pagal Martina	P o ž y m i s	N	M	m(M)	S	V	As	Ex
1	Smegeninės ilgis (g-op)	99	191,31	0,59	5,90	3,08	0,41	0,43
2	Smegeninės ilgis (g-i)	79	184,05	0,66	5,90	3,20	-0,06	-0,49
8	Smegeninės plotis	97	137,27	0,39	3,83	2,79	-0,27	-0,24
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	75	138,57	0,48	4,20	3,03	-0,45	1,40
20	Smegeninės aukštis (po-b)	85	115,20	0,48	4,42	3,83	-0,68	0,85
23	Smegeninės apimtis	82	529,66	1,31	11,86	2,23	0,31	-0,13
24	Skersinis lankas	76	310,46	1,00	8,73	2,81	-0,11	0,23
25	Strėlinis lankas	73	383,51	1,23	10,56	2,75	-0,52	0,25
26	Kaktos lankas	83	130,24	0,58	5,33	4,09	-0,16	-0,09
27	Momens lankas	83	132,51	0,78	7,07	5,33	-0,15	-0,22
28	Pakaušio lankas	73	120,84	0,79	6,75	5,58	0,26	-0,51
29	Kaktos styga	80	113,49	0,52	4,65	4,09	-0,71	0,90
30	Momens styga	80	118,52	0,57	5,15	4,34	0,05	0,42
31	Pakaušio styga	69	98,61	0,54	4,46	4,52	0,26	-0,73
9	Mažiausias kaktos plotis	96	96,38	0,40	3,90	4,04	0,33	-0,20
10	Didžiausias kaktos plotis	91	116,20	0,37	3,57	3,07	-0,22	-0,38
11	Smegeninės pamato plotis (au-au)	85	120,96	0,52	4,76	3,93	0,10	-1,05
12	Pakaušio plotis	95	109,49	0,55	5,33*	4,86	0,87**	1,46
5	Smegeninės pamato ilgis	75	104,69	0,44	3,82	3,65	0,23	-0,75
7	Didžiosios angos ilgis	61	37,33	0,37	2,87	7,67	0,11	-0,43
16	Didžiosios angos plotis	36	30,83	0,33	2,01	6,52	0,01	-1,16
38	Smegeninės talpa	91	1477,21	6,84	65,29	4,42	-0,31	-0,43
40	Veido pamato ilgis	60	100,23	0,56	4,35	4,34	-0,34	-0,40
43	Veido viršaus plotis	88	104,70	0,40	3,80	3,62	0,49	-0,21
45	Skruostinis veido plotis (zy-zy)	67	131,57	0,65	5,35	4,06	0,38	-0,94
46	Veido vidurio plotis	69	95,50	0,53	4,40	4,60	0,26	-0,01
47	Veido aukštis	49	117,55	0,82	5,77	4,90	0,08	-1,03
48	Veido viršaus aukštis	83	70,16	0,48	4,36	6,21	0,37	-0,59
48(2)	Veido apačios aukštis	42	48,12	0,54	3,52	7,31	0,21	-1,10
48(3)	Viršut. žandikaulio aukštis	32	43,34	0,60	3,41	7,87	-0,53	-0,60
60	Alveolinio lanko ilgis	60	55,00	0,36	2,82	5,13	-0,31	-0,25
61	Alveolinio lanko plotis	61	61,61	0,47	3,64	5,91	-0,28	-0,02
62	Gomurio ilgis	63	47,40	0,40	3,15	6,65	-0,36	-0,60
63	Gomurio plotis	57	40,33	0,40	3,01	7,45	0,01	-0,34
64	Gomurio aukštis	22	13,27	0,40	1,89	14,22	-0,57	0,77
50	Nosies šaknies plotis (mf-mf)	72	20,38	0,23	1,92	9,40	0,54	-0,10
54	Nosies plotis	82	24,48	0,21	1,90	7,78	0,39	-0,39
55	Nosies aukštis	83	49,88	0,34	3,07	6,15	-0,15	-0,46
56	Nosikaulių ilgis	17	20,38	0,61	2,51	12,31	0,37	-1,25
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	82	42,64	0,18	1,67	3,92	0,56	0,61
51(a)	Akiduobės plotis (d-ek)	58	40,16	0,23	1,72	4,29	0,96**	0,48
52	Akiduobės aukštis	83	31,06	0,22	2,03	6,52	-0,12	-0,77
43(1)	Biorbitalinė styga	58	97,88	0,45	3,43	3,50	0,63	-0,16
	n virš biorbitalinės stygos	58	18,86	0,32	2,46	13,06	0,16	-0,42
	Nazomaliarinis rodiklis	58	19,25	0,32	2,41	12,54	0,49	0,32
77	Nazomaliarinis kampas	58	137,78	0,62	4,67	3,39	-0,42	0,22
	Zigomaksiliarinė styga	46	95,78	0,64	4,45	4,65	0,37	-0,08
	ss virš zigomaksiliarinės stygos	46	26,02	0,57	3,90	14,82	0,09	-0,62
	Zigomaksiliarinis rodiklis	46	27,03	0,50	3,41	12,45	-0,15	-0,99
	Zigomaksiliarinis kampas	46	123,33	0,89	6,04	4,91	0,23	-1,01
DC	Dakrialinė styga	52	21,65	0,33	2,42	11,18	0,51	-0,17
DS	Dakrialinis aukštis	52	12,96	0,18	1,30	9,99	0,56	-0,20
DS : DC	Dakrialinis rodiklis	52	60,55	1,21	8,71	14,38	0,50	0,44
SC	Simotinė styga	61	9,49	0,23	1,80	18,99	0,52	0,69

Nr. pagal Martina	P o ž y m i s	N	M	m(M)	S	V	As	Ex
SS	Simotinis aukštis	58	4,45	0,14	1,08	24,22	0,03	-0,30
SS : SC	Simotinis rodiklis	58	47,70	1,51	11,52	24,16	0,47	0,21
	<i>Fossa canina</i> gydis	48	5,41	0,21	1,46*	27,01	-0,04	-0,42
	<i>Os zygomaticum</i> plotis	41	52,83	0,64	4,11	7,78	0,44	0,70
	<i>Os zygomaticum</i> linkio aukštis	41	11,19	0,29	1,89	16,90	1,04	3,23**
72	Bendras veido kampas	49	83,67	0,44	3,06	3,65	-0,15	-0,52
73	Veido vidurio kampas	47	86,08	0,57	3,89*	4,52	0,22	0,41
74	Alveolinės ataugos kampas	44	76,66	0,97	6,46	8,43	0,39	-0,20
75	Nosikaulių kampas	41	53,02	0,80	5,10	9,63	-0,16	-0,58
75(1)	Nosies kampas	42	30,93	0,64	4,14	13,38	0,06	-0,33
32	Kaktos kampas (n-m)	49	84,20	0,52	3,65	4,32	-0,55	-0,26
	Kaktos kampas (g-m)	49	75,51	0,61	4,31	5,70	-0,30	-0,73
33	Pakaušio kampas	36	118,92	1,05	6,28	5,27	0,56	3,13**
33(1)	Pakaušio viršaus kampas	38	92,24	0,62	3,79	4,11	-0,51	-0,13
33(2)	Pakaušio apačios kampas	36	26,61	0,75	4,51	16,95	-0,16	-0,56
33(4)	Pakaušio linkio kampas	36	118,94	0,69	4,14	3,48	-0,02	-1,08
68	Apat. žandikaulio ilgis iki kampų	11	80,27	1,24	4,12	5,13	-1,22	0,73
68(1)	Apat. žandikaulio ilgis iki krumplių	11	111,64	1,42	4,70	4,20	-0,68	0,03
65	Krumplinis plotis	21	119,05	1,51	6,93	5,82	-0,61	0,65
66	Kampinis plotis	36	104,03	0,97	5,80	5,57	-0,11	-0,67
67	Smakrinis plotis	11	45,82	0,97	3,22	7,02	0,46	-0,95
69	Sąvaržos aukštis	52	34,20	0,39	2,78	8,13	-0,01	-0,62
69(1)	Mentalinis kūno aukštis	12	34,21	0,84	2,92	8,53	-0,21	-1,19
69(2)	Moliarinis kūno aukštis	9	29,78	1,29	3,87	12,98	0,51	-1,09
69(3)	Kūno storis	13	11,77	0,26	0,93	7,87	0,49	0,71
70	Istrižinis šakos aukštis	46	67,56	0,59	4,01	5,93	-0,10	-0,33
70(a)	Vertikalus šakos aukštis	10	60,70	1,48	4,67	7,69	0,21	-0,96
71	Mažiausias šakos plotis	50	32,05	0,45	3,19	9,95	-0,06	-0,56
79	Apat. žandikaulio kampas	10	123,70	1,49	4,71	3,81	-0,66	-0,78
8 : 1	Smegeninės rodiklis	97	71,81	0,28	2,79	3,88	-0,59	0,58
17 : 1	Aukščio ir ilgio rodiklis	75	72,46	0,28	2,45	3,37	0,56	-0,05
17 : 8	Aukščio ir pločio rodiklis	74	100,56	0,49	4,21	4,18	-0,24	0,39
20 : 1	Aurikuliar. aukščio ir ilgio rodiklis	84	60,20	0,27	2,49	4,13	-0,09	0,72
9 : 8	Kaktos ir momens rodiklis	94	70,19	0,34	3,28	4,67	0,33	0,07
9 : 10	Kaktos rodiklis	89	82,84	0,31	2,90	3,49	0,29	-0,56
12 : 8	Pakaušio ir momens rodiklis	95	79,83	0,39	3,80	4,75	0,94**	1,22
29 : 26	Kaktos linkio rodiklis	78	86,99	0,21	1,83	2,10	-0,66	3,10**
16 : 7	Didžiosios angos rodiklis	36	82,06	0,92	5,53	6,73	1,12	1,36
47 : 45	Bendras veido rodiklis	38	89,20	0,77	4,74	5,31	0,04	-0,63
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	64	53,60	0,43	3,47	6,47	0,44	0,06
52 : 51	Akiduobės rodiklis (mf)	82	72,74	0,52	4,72	6,49	0,17	-0,54
52 : 51(a)	Akiduobės rodiklis (d)	58	77,62	0,66	5,06	6,52	0,21	-0,86
54 : 55	Nosies rodiklis	82	49,74	0,66	4,32	8,79	0,63	0,01
61 : 60	Alveolinio lanko rodiklis	57	111,59	0,88	6,68	5,98	0,29	-0,54
63 : 62	Gomurio rodiklis	52	85,15	0,82	5,89	6,92	-0,36	-0,37
40 : 5	Gnatijos rodiklis	60	96,07	0,49	3,84	3,99	-0,02	-1,01
68 : 65	Mandibuliarinis rodiklis	4	67,05	2,32	4,63	6,90	-0,45	-1,86
66 : 65	Apat. žandikaulio pločio rodiklis	20	88,76	1,17	5,25	5,91	-0,19	-0,92
71 : 70	Apat. žandikaulio šakos rodiklis	46	47,45	0,80	5,41	11,39	0,17	-0,34

* patikimai ($p < 0,05$) per didelė vidutinio kvadratinio nukrypimo reikšmė

** patikimai ($p < 0,05$) per didelė asimetrijos ir eksceso rodiklio reikšmė

14 LENTELE. II—V a. CENTRINĖS LIETUVOS PLOKŠTINIŲ KAPINŲ JUNGTINĖS SERIJOS (VERSŲU, SARGĖNŲ, EIGULIŲ, LAUKSVYDŲ, SEREDZIAUS, VELIUONOS, VAITIEKŪNŲ IR UPYTĖS) KRANIOMETRINIŲ POŽYMIŲ STATISTINIAI PARAMETRAI (MOTERYS)

Nr. pagal Martiņą	P o ž y m i s	N	M	m(M)	S	V	As	Ex
1	Smegeninės ilgis (g-op)	73	183,27	0,55	4,72	2,57	0,13	-0,43
2	Smegeninės ilgis (g-i)	61	176,10	0,66	5,13	2,91	-0,15	-0,20
8	Smegeninės plotis	72	133,18	0,60	5,11	3,83	0,35	0,39
17	Smegeninės aukštis (ba-b)	57	132,98	0,53	3,98	2,99	-0,35	0,58
20	Smegeninės aukštis (po-b)	69	112,09	0,57	4,70*	4,19	-0,52	0,12
23	Smegeninės apimtis	60	510,30	1,59	12,29	2,40	0,25	-0,28
24	Skersinis lankas	60	300,75	1,37	10,64	3,53	0,20	-0,42
25	Strėlinis lankas	51	367,92	1,36	9,68	2,63	-0,24	-0,66
26	Kaktos lankas	61	126,51	0,71	5,55	4,38	-0,25	-0,11
27	Momens lankas	64	127,47	0,86	6,85	5,37	-0,69	0,04
28	Pakaušio lankas	55	114,11	0,88	6,50	5,69	0,17	-0,27
29	Kaktos styga	62	109,43	0,52	4,11	3,75	-0,27	-0,25
30	Momens styga	63	114,13	0,62	4,94	4,32	-0,79	0,35
31	Pakaušio styga	54	93,94	0,57	4,22	4,49	0,12	-0,48
9	Mažiausias kaktos plotis	71	94,11	0,44	3,70	3,93	0,67	1,80**
10	Didžiausias kaktos plotis	69	113,25	0,51	4,24	3,74	0,32	-0,06
11	Smegeninės pamato plotis (au-au)	65	117,17	0,55	4,40	3,75	-0,09	0,74
12	Pakaušio plotis	64	106,08	0,51	4,07	3,83	0,74	3,18**
5	Smegeninės pamato ilgis	59	101,68	0,50	3,86	3,79	-0,37	0,42
7	Didžiosios angos ilgis	52	35,48	0,29	2,06	5,81	-0,16	-0,91
16	Didžiosios angos plotis	30	29,27	0,41	2,26	7,71	0,22	-0,76
38	Smegeninės talpa	68	1322,03	7,33	60,47	4,57	-0,45	0,31
40	Veido pamato ilgis	48	97,94	0,84	5,83*	5,95	0,71	0,10
43	Veido viršaus plotis	61	100,79	0,44	3,45	3,42	0,02	-0,52
45	Skrustinis veido plotis (zy-zy)	50	123,92	0,65	4,61	3,72	0,17	-0,29
46	Veido vidurio plotis	51	91,29	0,67	4,81	5,26	0,83	0,43
47	Veido aukštis	38	112,71	1,09	6,72	5,96	-0,01	-0,01
48	Veido viršaus aukštis	58	66,57	0,53	4,01	6,02	0,01	0,25
48(2)	Veido apačios aukštis	37	45,78	0,68	4,14	9,05	0,01	1,49
48(3)	Viršut. žandikaulio aukštis	20	40,70	0,78	3,50	8,58	-0,27	0,26
60	Alveolinio lanko ilgis	51	53,04	0,42	2,97	5,60	0,29	-0,49
61	Alveolinio lanko plotis	51	59,33	0,38	2,72	4,59	-0,02	0,11
62	Gomurio ilgis	50	46,51	0,34	2,42	5,19	0,54	0,63
63	Gomurio plotis	47	39,08	0,35	2,38	6,07	-0,19	-0,23
64	Gomurio aukštis	18	13,00	0,49	2,11	16,26	0,46	-0,49
50	Nosies šaknies plotis (mf-mf)	48	19,53	0,25	1,75	8,95	0,44	-0,37
54	Nosies plotis	54	23,96	0,26	1,95	8,12	0,00	-0,78
55	Nosies aukštis	57	47,87	0,38	2,84	5,94	0,32	-0,82
56	Nosikaulių ilgis	13	19,88	0,73	2,63	13,23	-0,38	-1,03
51	Akiduobės plotis (mf-ek)	58	41,36	0,24	1,87	4,52	-0,21	-1,08
51(a)	Akiduobės plotis (d-ek)	44	38,82	0,30	2,03*	5,21	-0,18	-0,80
52	Akiduobės aukštis	58	31,31	0,25	1,94	6,18	0,24	-0,29
43(1)	Biorbitalinė styga	43	94,74	0,53	3,49	3,68	0,04	-0,50
	n virš biorbitalinės stygos	43	18,29	0,39	2,61	14,28	0,44	-0,22
	Nazomaliarinis rodiklis	43	19,30	0,39	2,57	13,33	0,26	-0,36
77	Nazomaliarinis kampas	43	137,86	0,77	5,10	3,70	-0,18	-0,44
	Zigomaksiliarinė styga	40	91,33	0,75	4,76	5,21	0,56	-0,35
	ss virš zigomaksiliarinės stygos	39	23,98	0,60	3,73	15,56	0,60	-0,40
	Zigomaksiliarinis rodiklis	39	26,21	0,51	3,21	12,23	0,60	-0,20
	Zigomaksiliarinis kampas	39	124,81	0,91	5,67	4,54	-0,47	-0,32
DC	Dakrialinė styga	40	21,14	0,30	1,91	9,04	-0,16	-0,98
DS	Dakrialinis aukštis	40	11,52	0,22	1,36	11,79	0,15	-0,76
DS: DC	Dakrialinis rodiklis	40	54,68	1,25	7,93	14,49	0,12	-0,35
SC	Simotinė styga	42	9,08	0,31	2,02	22,20	0,00	-0,48

Nr. pagal Martina	Po žymis	N	M	m(M)	S	V	As	Ex
SS	Simotinis aukštis	42	3,85	0,14	0,91	23,66	0,19	-0,41
SS : SC	Simotinis rodiklis	42	43,08	1,34	8,67	20,12	0,93	-1,64
	<i>Fossa canina</i> gylis	41	4,74	0,31	1,99*	41,91	0,97	1,07
	<i>Os zygomaticum</i> plotis	35	49,35	0,54	3,22	6,52	-0,64	-0,36
	<i>Os zygomaticum</i> linkio aukštis	35	10,31	0,27	1,58	15,35	0,47	-0,74
72	Bendras veido kampas	38	83,76	0,42	2,58	3,08	-0,13	-0,24
73	Veido vidurio kampas	35	86,23	0,53	3,13	3,62	-0,36	1,03
74	Alveolinės ataugos kampas	33	75,42	0,90	5,15	6,83	-0,03	-0,91
75	Nosikaulių kampas	27	59,00	0,99	5,12	8,68	0,61	0,15
75(1)	Nosies kampas	27	24,52	0,95	4,96	20,21	-0,40	-0,24
32	Kaktos kampas (n-m)	41	85,85	0,66	4,24	4,93	0,17	-0,75
	Kaktos kampas (g-m)	40	80,22	0,72	4,55	5,67	0,51	-0,46
33	Pakaušio kampas	31	118,87	0,86	4,77	4,01	-0,28	-0,87
33(1)	Pakaušio viršaus kampas	32	93,53	1,03	5,85	6,25	-0,46	0,01
33(2)	Pakaušio apačios kampas	31	27,87	1,12	6,24	22,38	0,13	0,04
33(4)	Pakaušio linkio kampas	31	121,77	0,90	5,00	4,20	0,23	-0,50
68	Apat. žandikaulio ilgis iki kampų	8	75,62	1,22	3,46	4,57	-0,55	-1,47
68(1)	Apat. žandikaulio ilgis iki krumplių	8	106,87	2,08	5,89	5,51	-0,34	-1,46
65	Krumplinis plotis	22	113,91	1,08	5,06	4,44	0,45	-0,17
66	Kampinis plotis	30	97,93	1,08	5,93	6,05	0,28	0,45
67	Smakrinis plotis	8	44,50	0,80	2,27	5,09	0,10	-1,35
69	Sąvaržos aukštis	44	32,21	0,45	2,98	9,24	0,27	-0,12
69(1)	Mentalinis kūno aukštis	7	32,29	1,21	3,20	9,91	0,43	-1,03
69(2)	Moliarinis kūno aukštis	7	29,29	0,81	2,14	7,30	-0,84	-0,32
69(3)	Kūno storis	9	11,72	0,44	1,32	11,30	0,04	-0,97
70	Istrižinis šakos aukštis	41	63,46	0,61	3,91	6,15	0,10	-0,87
70(a)	Vertikalus šakos aukštis	8	54,50	2,21	6,26	11,47	0,33	-1,42
71	Mažiausias šakos plotis	42	31,11	0,39	2,54	8,16	0,02	-0,43
79	Apat. žandikaulio kampas	8	127,00	2,53	7,15	5,63	0,20	-1,85
8 : 1	Smegeninės rodiklis	71	72,79	0,38	3,21	4,41	0,37	1,05
17 : 1	Aukščio ir ilgio rodiklis	56	72,63	0,33	2,48	3,41	-0,22	0,15
17 : 8	Aukščio ir pločio rodiklis	56	100,10	0,46	3,42	3,41	-0,49	1,10
20 : 1	Aurikuliar. aukščio ir ilgio rodiklis	68	61,13	0,33	2,73	4,46	-0,20	-0,15
9 : 8	Kaktos ir momens rodiklis	69	70,85	0,36	3,04	4,28	0,32	1,09
9 : 10	Kaktos rodiklis	66	83,11	0,32	2,62	3,15	0,11	0,13
12 : 8	Pakaušio ir momens rodiklis	64	79,82	0,40	3,23	4,04	0,98**	2,80**
29 : 26	Kaktos linkio rodiklis	61	86,61	0,25	1,96	2,25	-1,35**	3,08**
16 : 7	Didžiosios angos rodiklis	30	82,62	1,16	6,36	7,69	0,10	0,45
47 : 45	Bendras veido rodiklis	29	91,14	1,03	5,53	6,07	-0,26	-0,36
48 : 45	Veido viršaus rodiklis	46	54,30	0,47	3,20	5,89	0,17	0,11
52 : 51	Akiduobės rodiklis (mf)	58	75,53	0,72	5,48	7,25	-0,02	-0,62
52 : 51 (a)	Akiduobės rodiklis (d)	44	80,93	0,94	6,24	7,71	-0,24	-0,43
54 : 55	Nosies rodiklis	52	50,33	0,65	4,72	9,38	-0,15	-0,86
61 : 60	Alveolinio lanko rodiklis	50	111,79	1,06	7,47	6,68	-0,05	-0,66
63 : 62	Gomurio rodiklis	45	84,83	0,93	6,26	7,43	0,40	0,94
40 : 5	Gnatijos rodiklis	48	96,03	0,66	4,58	4,77	0,88	2,64**
68 : 65	Mandibuliarinis rodiklis	6	68,38	2,03	4,97	7,27	0,32	-1,64
66 : 65	Apat. žandikaulio pločio rodiklis	20	86,33	1,13	5,06	5,86	-0,50	-0,68
71 : 70	Apat. žandikaulio šakos rodiklis	41	49,09	0,63	4,05	8,24	0,85	0,61

* patikimai ($p < 0,05$) per didelė vidutinio kvadratinio nukrypimo reikšmė

** patikimai ($p < 0,05$) per didelė asimetrijos ir eksceso rodiklio reikšmė

15 LENTELE. PLOKŠTINIŲ KAPINŲ JUNGTINĖS SERIJOS PAGRINDINIŲ KRANIOMETRINIŲ POŽYMIŲ KORELIACIJOS KOEFICIENTAI (APATINIS KAIRYSIS TRIKAMPIS — VYRAI, PRIESINGAS TRIKAMPIS — MOTERYS; NULIS PRIĖS TASKĄ PRALEISTAS)

Požymio Nr.	1	8	8 : 1	17	45	48	48 : 45	51	52	52 : 51	54	55	54 : 55
1		.112 ±.117	-.499 ±.089	.240 ±.126	.190 ±.138	.337 ±.117	.262 ±.139	.121 ±.130	.064 ±.132	-.046 ±.132	.184 ±.133	.421 ±.110	-.101 ±.139
8	.097 ±.100		.792 ±.044	.436 ±.108	.456 ±.113	.234 ±.126	-.061 ±.148	.083 ±.133	.057 ±.133	-.048 ±.133	.127 ±.136	.259 ±.126	-.050 ±.141
8 : 1	-.706 ±.051	.635 ±.060		.226 ±.128	.276 ±.132	-.011 ±.134	-.219 ±.141	.023 ±.133	-.031 ±.133	-.064 ±.133	-.008 ±.139	-.082 ±.134	.041 ±.141
17	.380 ±.099	.061 ±.116	-.287 ±.107		-.111 ±.151	-.022 ±.141	-.177 ±.153	.013 ±.143	-.043 ±.142	-.044 ±.142	.076 ±.145	-.018 ±.143	.067 ±.147
45	.310 ±.110	.249 ±.114	-.053 ±.122	.154 ±.132		.303 ±.134	-.279 ±.136	.610 ±.092	.121 ±.145	-.282 ±.136	.428 ±.120	.244 ±.137	.230 ±.141
48	.272 ±.102	.142 ±.108	-.103 ±.109	.173 ±.118	.252 ±.117		.766 ±.061	.241 ±.126	.506 ±.099	.065 ±.133	.075 ±.138	.739 ±.061	-.410 ±.116
48 : 45	-.134 ±.123	-.008 ±.125	.110 ±.123	-.023 ±.137	-.387 ±.106	.793 ±.046		-.126 ±.147	.339 ±.132	.362 ±.129	-.201 ±.145	.448 ±.118	-.540 ±.107
51	.154 ±.108	-.131 ±.109	-.194 ±.107	.276 ±.112	.571 ±.084	.265 ±.103	-.108 ±.124		.065 ±.131	-.573 ±.088	.461 ±.109	.168 ±.131	.288 ±.128
52	.021 ±.110	.086 ±.110	.073 ±.110	.067 ±.121	.202 ±.120	.408 ±.092	.327 ±.112	.273 ±.102		.643 ±.077	.004 ±.139	.440 ±.109	-.258 ±.131
52 : 51	-.044 ±.110	.183 ±.107	.179 ±.107	-.149 ±.118	-.102 ±.124	.279 ±.102	.398 ±.106	-.286 ±.101	.820 ±.036		-.299 ±.126	.118 ±.133	-.400 ±.117
54	.127 ±.109	.050 ±.111	-.056 ±.111	-.026 ±.123	.434 ±.101	.061 ±.110	-.150 ±.122	.247 ±.105	.016 ±.111	-.140 ±.110		.120 ±.137	.787 ±.053
55	.220 ±.104	.203 ±.106	-.016 ±.110	.189 ±.118	.358 ±.109	.672 ±.060	.387 ±.106	.272 ±.103	.443 ±.089	.275 ±.103	.216 ±.105		-.516 ±.102
54 : 55	.037 ±.110	.029 ±.111	-.013 ±.111	-.148 ±.120	.082 ±.124	-.349 ±.097	-.348 ±.110	.014 ±.112	-.165 ±.108	-.172 ±.108	.469 ±.086	-.382 ±.094	

16 LENTELE. NEMETRINIŲ KAUKOLĖS POŽYMIŲ DAŽNUMAS (VYRAI, MOTERYS IR VAIKAI KARTU; NULIS PRIĖS TASKĄ PRALEISTAS)

Nr.	Požymis	Centrinės Lietuvos kapiny- nai, II— V a.		Vaitiekūnai ir Upytė, III— V a.	
		N	p	N	p
1.	<i>Os epiptericum incompletum</i>	60	.1667	24	.2083
2.	<i>Os epiptericum completum</i>	60	.2167	24	.1667
3.	<i>Os epiptericum</i> [visos formas/	60	.3667	24	.3333
4.	<i>Stenocrotaphio</i> [visos formas/	60	.0833	24	.1250
5.	<i>Os incisurae parietalis</i> [postsquamosum/	61	.2295	26	.2692
6.	<i>Ossa Wormiana sut. squamosae</i>	52	.0980	23	.2174
7.	<i>Os apicis lambdae</i>	65	.0769	26	.1538
8.	<i>Os interparietale</i> [sagittale/	65	.0461	26	.0385
9.	<i>Os Incae completum</i> [visos formas/	65	.0154	26	.0385
10.	<i>Os Incae incompletum</i> [su 7 ir 8/	65	.1231	26	.1923
11.	<i>Os Incae incompletum</i> [be 7 ir 8/	65	.0308	26	.0769
12.	<i>Os Incae</i> [9 ir 11/	65	.0461	26	.1154
13.	<i>Ossa Wormiana sut. lambdoideae</i>	63	.6032	24	.6250

16 LENTELEŠ TĖSINYS

Nr.	Požymis	Centrinės Lietuvos kapiny- nai, II— V a.		Vaitiekūnai ir Upytė, III— V a.	
		N	p	N	p
14.	<i>Ossa Wormiana sut. coronalis</i>	67	.0448	24	.0417
15.	<i>Ossa Wormiana sut. sagittalis</i> [be 8/	55	.0577	19	.0000
16.	<i>Ossa Wormiana sut. sagittalis</i> [su 8/	55	.1091	19	.0526
17.	<i>Os bregmale</i>	68	.0000	25	.0000
18.	<i>Os asteriale</i>	63	.1429	26	.1923
19.	<i>Torus palatinus</i> [1°—3°/	62	.5161	27	.2592
20.	<i>Torus palatinus</i> [2°—3°/	62	.2903	27	.0741
21.	<i>Sutura metopica</i>	68	.0882	27	.0370
22.	<i>Sutura palatina transversa</i> [laužtinė/	54	.3148	24	.2917
23.	<i>Facies articularis condylaris duplex</i>	46	.0217	17	.0600
24.	<i>Tuberculum praecondylare</i> [visos formas/	57	.0702	20	.1000
25.	<i>Foramen parietale</i>	66	.6667	25	.7600
26.	<i>Foramen mastoideum</i>	62	.9032	23	.9131
27.	<i>Foramen ovale incompletum</i>	56	.1786	20	.0000
28.	<i>Foramen spinosum apertum</i>	53	.2830	19	.2632

16 LENTELĖS TĖSINYS

Nr.	Po ž y m i s	Centrinės Lietuvos kapiny- nai, II— V a.		Vaitiekūnai ir Upytė, III—V a.	
		N	p	N	p
30. <i>Foramen supraorbitale</i>	67	.2985	27	.2593	
31. <i>Foramen frontale</i>	67	.1642	27	.1852	
32. <i>Foramen infraorbitale accessorium</i>	51	.2549	25	.3600	
33. <i>Cribr orbitalia [usurae orbitales]</i>	68	.1323	25	.2000	
34. <i>Canalis condylaris</i>	55	.8727	20	1.0000	
35. <i>Canalis hypoglossi duplex</i>	55	.2727	19	.3158	
36. <i>Foramen tympanicum [Huschke]</i>	64	.1094	25	.0400	
37. <i>Foramina zygomaticofacialia</i>	51	.9216	24	.8333	
38. <i>Foramen mentale duplex</i>	15	.0667	14	.0714	
39. <i>Arcus mylohyoideus</i>	15	.0000	11	.0000	
40. <i>Foramen pterygospinosum</i>	51	.0392	20	.1000	
41. <i>Foramen mastoideum exsuturale</i>	61	.6393	23	.4783	
42. <i>Foramen ethmoidale ant. exsuturale</i>	45	.6000	18	.7222	
43. <i>Foramen ethmoidale posterius</i>	49	.9388	20	.9500	
44. <i>Os zygomaticum bipartitum [Iaponicum]</i>	60	.0167	24	.0600	
45. <i>Os parietale bipartitum</i>	66	.0000	26	.0000	
46. <i>Torus auditivus</i>	60	.0167	25	.0000	
47. <i>Torus manibularis</i>	15	.0000	24	.0714	
48. <i>Asimilatio atlantis</i>	50	.0000	18	.0000	

* sutapus kelioms formoms, skaičiuota tik viena

Kapinynas	N	Ūgio rekonstrukcijos metodas			
		J. Nainio ir A. Garmaus	L. Manuvirijės	A. Telkės	M. Trošter ir G. Glezer
V y r a i					
Vaitiekūnai	6	169,7	169,3	172,0	172,2
Lauksvydai	1	—	166,6	174,0	170,0
Maudžiorai	1	173,8	175,1	177,4	176,3
Visi	8	170,3	169,7	172,9	172,4
M o t e r y s					
Vaitiekūnai	2	155,9	156,2	158,2	157,9
Lauksvydai	2	161,6	167,1	166,7	169,3
Maudžiorai	1	154,8	155,3	155,9	156,0
Veršvai	1	161,1	176,0	172,9	178,1
Visos	6	158,5	163,0	163,1	164,7

ЗАХОРОНЕНИЯ ГРУНТОВЫХ МОГИЛЬНИКОВ ЛИТВЫ II—V вв. (АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ ОЧЕРК)

Г. ЧЕСНИС

РЕЗЮМЕ

Исследованы 190 черепов и длинные кости конечностей 14 лиц (табл. 1) из 9 грунтовых могильников 1-й половины I тысячелетия н. э. Большинство материала получено из области культуры грунтовых могильников Центральной Литвы (рис. 1; табл. 2, 3). Описанные ранее Ю. Жилинским, Р. Масальским, Г. Ф. Дебецом и К. Марк серии из Эйгуляй, Вершвай и Саргенай заново исследовались по широкой краниологической программе, причем регистрировались и дискретно-варьирующие (неметрические признаки) черепа. Перед исследованием серии переобразованы: включены 1 мужской череп из Эйгуляй и 2 женских черепа из Вершвай, которые не были измерены вышеуказанными исследователями, 2 мужских черепа переведены в жен-

ские, так как в них преобладали женские морфологические признаки. Из рукописи Р. Масальского дополнительно взяты индивидуальные размеры 29 черепов, обнаружить которые Ф. Дебецу и К. Марк после второй мировой войны не удалось. Кроме того, по инвентарным номерам, приведенным в рукописи, все черепа заново перераспределены по сериям. К этому материалу присоединены костные находки (табл. 4, 5) из западной части Центральной Литвы — Лауксвидай, Середжюса, Вялюоны. Немногочисленные серии объединялись на основе географического принципа. Внутригрупповая изменчивость незначительна, многие среднеекватричные отклонения занижены, некоторые превышают стандартные отклонения, но разницы из-за

малого числа черепов недостоверны. Восточная и западная части ареала грунтовых могильников Литвы идентичны (табл. 7) по размерам и пропорциям мозговой коробки (массивность, резкая долихокrania, большая высота черепа от базиона). В западной группе проявляется тенденция к увеличению абсолютной ширины лица, более крупным размерам, высоким орбитам. Различия в строении носа — противоположного направления в мужской и женской сериях. Профилированность лица и развитие переносья большие во всем ареале.

Две серии (Вайтекунай и Упите) относятся к области, расположенной на южной окраине культурной области курганов (рис. 1). Характер этих памятников не совсем ясен — они могли быть грунтовыми могильниками или разрушенными курганами, так как найдены остатки (Вайтекунай) каменных венцов. Так или иначе, промежуточная локализация между двумя культурными регионами увеличивает интерес к этим сериям. Внутригрупповая вариация признаков в этих сериях незначительна, многие квадратичные отклонения занижены, а разница между завышенными отклонениями и стандартными величинами недостоверны (табл. 6). Обе серии объединены в одну, представляющую эту промежуточную культурную область. По массивности, величине и пропорциям мозговой коробки, деталям лица (в этой серии только орбиты очень низкие), его профилированности объединенная серия не отличается от серии восточной части региона грунтовых могильников Центральной Литвы (табл. 7). Различие состоит в ширине лица (у мужчин оно широкое, у женщин — узкое). Однако тенденция завышения квадратичных отклонений этого признака у мужчин в отдельных могильниках (особенно в Вайтекунай) и в объединенной серии (табл. 6) дает основание подозревать неоднородность мужской популяции по ширине лица. Действительно, вариационный ряд ширины лица (табл. 8) у мужчин не отражает нормального распределения и говорит о смещении узколицего и широколицего компонентов.

Особый интерес представляет самый ранний грунтовый могильник (IV—V вв.) Мауджэрай, расположенный в центре теперешней

Жемайтии, в бывшей культурной области курганов. К сожалению, материал очень фрагментарен. Люди из Мауджэрай выделяются грацильностью (табл. 9), что нельзя объяснить погрешностями в половой диагностике. В двух из трех мужских могил сохранились остатки мужского погребального инвентаря (наконечники копий), в одной из могил сохранился скелет с явно мужскими тазовыми костями, причем половой диморфизм (табл. 10) в материале из Мауджэрай не нарушен. Грацильная форма мозгового и лицевого отделов черепа комбинируется с долихокранией (у женщин — с мезокранией), низкой мозговой коробкой, узким лицом, низкими орбитами, мезоринным (у женщин — хамеринным) носом, выраженной профилированностью лица.

Анализ межгрупповой вариации при помощи однофакторного дисперсионного анализа (табл. 11) показал, что мужские серии достоверно отличаются по черепному указателю, по высоте орбиты и ее указателю, а женщины — по черепному указателю и верхней высоте лица. Однако различия в черепном указателе не выходят за пределы резкой долихокрании (за исключением Мауджэрай). О довольно большом сходстве людей из отдельных могильников говорят и коэффициенты Пенроуза (табл. 12; рис. 2). На этом основании делается вывод, что население Литвы, оставившее в 1-й половине I тысячелетия н. э. грунтовые могильники, представляет один антропологический тип с некоторыми локальными различиями. Исключение составляют только люди из Мауджэрай, вопрос о которых из-за скудности материала остается нерешенным. Массивный долихокраний узколицый тип с высокой черепной коробкой, низкими орбитами и хорошо профилированным лицом не ограничивался ареалом собственно культуры грунтовых могильников Центральной Литвы, он был распространен дальше на север по р. Нявежис.

В работе приводятся частоты основных дискретно-варьирующих признаков исследуемого материала (табл. 15), сводные таблицы краниометрических признаков (табл. 13, 14), анализируется длина тела, восстановленная при помощи измерения длинных костей конечностей (табл. 16).